

Materiały

ZASIĘG LASÓW POMORZA W OSTATNIM TYSIĄCLECIU

Z inicjatywy Dyrekcji Instytutu Zachodniego prowadzone były od roku 1946 w Oddziale Instytutu w Toruniu prace nad Atlasem Historycznym Pomorza, w pierwszym rzędzie zaś nad rekonstrukcją najdawniejszego stanu zalesienia i nawodnienia Pomorza. Prace te inicjowano z uwagi na konieczność odtworzenia najdawniejszego stanu zalesienia i nawodnienia ziem polskich w skali ogólnopolskiej.

W tej sprawie odsyłamy Czytelnika także do „Przeglądu Zachodniego” za r. 1951 Nr 1/2, s. 151 i 152—192. Sądziłszy i sądząc, że bez dokonania wspomnianej rekonstrukcji nie zdołamy uzyskać wyobrażenia o Polsce plemiennej. Przekształcanie Polski plemiennej w państwo piastowskie, to także — a może i w głównej mierze — proces przemagania tych dawnych naturalnych granic plemiennych. Prace te z natury rzeczy przekraczają zakres celów i możliwości badawczych Instytutu Zachodniego, choć zainicjowane na odcinku Pomorza Zachodniego mieszczą się jeszcze całkowicie w ramach problematyki zachodniej. Sądźmy jednak, że ogłoszenie cennego fragmentu tych prac może stać się podstawą do podjęcia dyskusji i kontynuowania tych prac w skali ogólnopolskiej przez stosowną komórkę naukową.

Z. W.

ŹRÓDŁA I METODA PRACY

Zagadnienie zmian zasięgu lasów Polski zachodniej w związku z rozwojem osadnictwa zajmowało już przed wojną uczonych polskich i niemieckich. Zawsze im szereg prac z tej dziedziny, jak: O Schlütera i H. i G. Mortensena, dotyczące Pomorza Gdańskiego i Prus Wschodnich, J. Hładyłowicza, W. Maasa, H. Bartena — o Wielkopolsce, J. Paradowskiego — o ziemi chełmińskiej, E. Gohrbandta, H. Gotthard-Osta, W. Schulza — zajmujące się pograniczem pomorsko-wielkopolskim¹⁾. Wyniki tych badań stanowią poważny wkład do wyjaśnienia historii zalesienia, mimo że nie są wolne od niedociągnięć. Na wartość niektórych prac wpłynęły ujemnie tendencje nacjonalistyczne, zaciążyło również ujęcie formalistyczne, czy też deterministyczne pojęcia starej szkoły F. Ratzla²⁾. Błędy owego determinizmu geograficznego wykazał jasno J. Stalin, wskazując, że: „środowisko geograficzne nie może być główną przyczyną, decydującą o rozwoju społecznym, albowiem to co pozostaje

¹⁾ Porównaj wykaz literatury.

²⁾ Ratzel F., Anthropogeographie, Stuttgart 1882, s. 100—103: „W ziemi są zaznaczone prawa życia ludów”... — Fischer G., Land Lebus: „Das Waldland wird mit seinen natürlichen Verhältnissen slavischer Wirtschaftsweise gerecht”. — Mortensen G. H., o. o., II, s. 93: „Bei einem... Volke, das sich in der geographischen Lage der Sudauer befand, mussten solche Kriegszüge zu dem Entschluss abzuwandern führen”.

bez zmiany w ciągu dziesiątków tysięcy lat, nie może być główną przyczyną rozwoju tego, co ulega zasadniczym zmianom w ciągu setek lat...³⁾

Niniejsza praca zamierza wypełnić istniejącą jeszcze lukę przez odtworzenie zmian szaty leśnej Pomorza w ciągu dziejów i wykreślenie ich na mapie. Natomiast szczegółowe przedstawienie historii osadnictwa nie leży w zamiarach autora, toteż zagadnienia osadnicze uwzględniono tylko w niezbędnym skrócie przy opisie mapy.

W ciągu wielu tysięcy lat, które upłynęły od cofnięcia się ostatniego zlodowacenia, zasięg lasów Pomorza ulegał przeróżnym zmianom. Ustalenie tych zmian wymaga jednak badań, wykraczających poza kompetencje historyka, toteż przedmiotem niniejszej pracy jest tylko ostatni, historyczny okres długich dziejów lasu pomorskiego. Okres ten zawarty jest w ramach formacji feudalnej i kapitalistycznej; zarazem obejmuje czasy współczesnego nam klimatu, który zapanował około X wieku po wilgotniejszym klimacie subatlantyckim, korzystniejszym dla rozprzestrzenienia lasu⁴⁾.

Pomiędzy Pomorzem Zachodnim a Gdańskim istnieją tak ściśle powiązania, że zostały one ujęte razem. Celem przejrzystości zasięg mapy obejmuje obszar ograniczony kartograficznie wybrzeżem Bałtyku, biegiem dolnej Wisły, doliną Noteci, Warty, wreszcie dolnej Odry. W ten sposób praca ogarnia również niektóre okolice, omówione w rozprawach J. K. Hłady i Łowicza, O. Sehlütera, E. Gohrbandta, W. Schulza i H. G. Osta, co umożliwi krytyczne porównanie wyników.

Odtworzenie stanu zalesienia Pomorza w dawnych wiekach napotyka obecnie na znaczne trudności w związku ze zniszczeniami wojennymi. Bogate archiwum szczecińskie, obejmujące większość materiałów dla zachodniej części kraju, zostało poważnie przerzedzone. Zaginęły zwłaszcza nader ważne źródła dla dziejów osadnictwa, mianowicie archiwalia gospodarze rodzin szlacheckich, depozyty miast i klasztorów, mapy urzędu katastralnego. Wiele materiałów, zwłaszcza do okresu kolonizacji XVIII w., zawierało Archiwum Państwowe w Berlinie, dzisiaj niedostępne. Nie lepiej przedstawiają się możliwości badań, jeśli chodzi o Pomorze Gdańskie. Znaczna część archiwaliów przepadła już w XVIII w. (ks. grodzkie i ziemskie, część klasztorne), inne zniszczyła lub przetrzebiła zawierucha ostatniej wojny (Archiwum P. w Bydgoszczy, Gdańsku, Archiwa diecezjalne w Pelplinie i Włocławku). Wiele materiałów czeka jeszcze na udostępnienie. Z tych względów zasób źródeł, osiągalnych w chwili obecnej jest dość szczupły.

Materiały wcześniejsze dla Pomorza Zachodniego zawiera przede wszystkim „Pommersches Urkundenbuch” (do 1328 r.) i „Mecklenburgisches Urkundenbuch” (do r. 1400), dla Pomorza Gdańskiego „Pommerellisches Urkundenbuch” (do 1313 r.), następnie „Preussisches U. B.” (do r. 1337). Materiałów źródłowych do dziejów Nowej Marchii aż po w. XVI dostarcza „Cod. Dipl. Brandenburgiae” (wyd. Riedel), ważnym jest też „Landbuch” z r. 1337 wydany przez Gollmerta, „Kodeks Wielkopolski” objmuje swym zasięgiem ziemie nadnoteckie (do r. 1450). Uzupełnieniem tych podstawowych zbiorów są „Codex Dipl. Poloniae”, Ulanowski B. „Dokumenty kujawskie i mazowieckie”,

³⁾ Stalin J., O materializmie dialektycznym i historycznym. Hist. W.K.P.(b), s. 134.

Polodowcowa hist. lasów, s. 68.

⁴⁾ Frenzel W., Siedlungsgeschichtliche Beitra., s. 9—21. Wodziezko A.,

„Urkunden der Komturei Tuchel” i „Handfesten der Komturei Schlochau” wydane przez P. Panskiego. Łukę, powstała przez zniszczenie większości archiwaliów szlacheckich wypełniają częściowo kodeksy dotyczące możnych rodzin: v. Kleist, v. Borcke, v. Wedel, v. Zitzewitz, v. Kröcher, v. Köller, v. Eberstein, v. Dewitz, v. Kameke. Najważniejsze pozycje dla czasów schyłkowego feudalizmu stanowią następujące źródła:

a) dla Pomorza Zachodniego:

„Matrikeln der Pommerschen Ritterschaft” — (wyd. R. Klömpin), akta kapituły kamińskiej XV—XVIII w. i in. zestawienia źródłowe; Wille O., „Zur Besiedlung des Newen-Stettiner Landes”, Gohrbandt E., „Gesch. der Kolonisation des s.-ö. Hinterpommerns”. G.-Ost, „Die II deutsche Ostsiedlung” (wykaz stanowy z 1572 i 1582), Berghaus H., „Landbuch des H. Pommern”, Berghaus H., „Landbuch der M. Brandenburg”, Beheim-Schwarzbach, „Hohenzollernsche Kolonisationen”.

b) dla ziem dawnej Rzeczypospolitej:

Akta grodzkie i z. pow. nakielskiego, wałeckiego i poznańskiego; St. Kozierowski, „Badania nazw topograficznych”; „Visitationes arch. Pomeraniae 1586—1600”, „Visitatio arch. Caminensis 1653”, „Monum. Hist. Dioec. Vladislaviensis”, „Docum. Capitaneatus Slochoviens. 1473—1772” (wyd. P. Pansko), Źródła Dziejowe: Wielkopolska, Prusy Król.; Liber Benef. arcyb. J. Łaskiego, „Opisanie królewsczyzn woj. pomorskiego etc. z r. 1663” wyd. J. Paoczowski; Schulz W., „G. d. II Ostsiedlung im östlichen Netzegau”, Schwengel, „Ad Historiam ecclesiasticam Pomeraniae...”; Stadie, „Der Landrätliche Kreis Stargard” (wypisy z ksiąg gruntowych), Cramer R., „Gesch. der L. Lauenburg und Bütow” (wypisy dokumentów).

Uzupełnieniem powyższych materiałów będą opracowania, zwłaszcza monografie powiatów bytowskiego, miastecckiego i kamińskiego, oparte na archiwaliach Arch. Państw. w Szczecinie.

Źródła kartograficzne sięgają początków XVII w., ale wcześniejsze mapy są bardzo niedokładne, przy tym w małej podziale, tak iż przedstawiają niewielką wartość informacyjną. Największe jeszcze usługi oddaje mapa Ks. Pomorskiego E. Lubina z r. 1618, w podziale 1 : 235 000, choć zawiera wiele błędów. Pewną wartość przedstawia mapa P. Montargues z r. 1720, dostępna tylko w fragmentach. Natomiast stan zalesienia na przełomie XVIII i XIX w. można odtworzyć dokładnie według map pruskich D. Gilly’ego i bar. v. Schröttera, obejmujących ówczesne prowincje: pomorską i zachodnio-pruska. Natomiast mimo poszukiwań nie udało się odnaleźć żadnej mapy Nowej Marchii z XVIII w. i do tego okresu można tylko posługiwać się pracą H. G.-Osta oraz ogólnymi zdjęciami Prus.

W pracy zastosowano metodę retrogresywną. Używanie jej do badań ściśle historycznych spotyka się nieraz z krytyką. Zarzucano mianowicie tej metodzie, że przenosi stosunki współczesne wstecz, co sprzeciwia się zasadzie postępowego rozwoju w dziejach. Jednakże w zastosowaniu do badań nad szatą leśną jest ona w pełni uzasadniona. Na przestrzeni czasów historycznych zasięg lasów ulegał zmniejszeniu, co pozostawało właśnie w związku z rozwojem sił wytwórczych społeczeństw. Natomiast wypadki zalesiania na stałe terenów uprawnych były na Pomorzu stosunkowo rzadkie. Niektóre osiedla pustoszały wprawdzie skutkiem wojen, klęsk żywiołowych, czy niekorzystnych warunków gospodarczych, a role ich porastały lasem. Zazwyczaj jednak po upływie kilkunastu czy kilkudziesięciu

lat zjawiali się nowi osadnicy. Sztuczne zalesianie pustek i nieużytków poczęto stosować na Pomorzu dopiero w wieku XIX. Tak więc trwałe zdobycze lasu drogą naturalną czy sztuczną dotyczyły stosunkowo niewielkich przestrzeni. Na ogół przyjąć możemy zasadę W. Semkowiecza, że tam, gdzie dziś jeszcze las porasta, jest on potomkiem dawnego lasu⁵⁾. Odcinki, co do których wiadomo, że las pochłonął tam zarzucone pola, uwidoczniono na mapie osobnym znakiem (trójkąt) lub omówiono w opisie. Przy posługiwaniu się metodą retrogresji unikamy w znacznej mierze wysnuwania błędnych wniosków, które nasunąć może interpretacja nader szczupłych źródeł z wcześniejszych okresów dziejowych. Już dla epoki feudalizmu zdani jesteśmy przede wszystkim na materiał pisany, gdyż dokładne mapy — jedyne naprawdę szczegółowe źródło — pojawiają się dopiero u schyłku XVIII wieku. Dane historyczne przedstawiają dość pewną podstawę do chronologii zmian zalesienia, natomiast są bardzo zawodne, jeśli chodzi o ustalenie zasięgu lasu. Tylko w wyjątkowych wypadkach granice zarosłych przestrzeni dadzą się ściśle odtworzyć: po większej jednak części zdani jesteśmy na domyśle.

Zagadnienie zmian szaty leśnej w dobie historycznej nie może być rozpatrywane w oderwaniu od procesów rozwojowych społeczeństw. Działalność ludzka wpływała silniej czy słabiej na granice zasięgu lasu w zależności od charakteru sił wytwórczych. Niewłaściwa interpretacja stosunków ekonomicznych badanego okresu prowadzi do zasadniczych błędów. Należy tu np. sprawa powstawania nowych osad. Nacjonalistyczni badacze niemieccy okresu międzywojennego usiłowali wyolbrzymić kolonizatorską działalność Niemców na ziemiach polskich. Tak np. W. Maas przyjmował, że wsie na prawie niemieckim zakładano w Wielkopolsce przeważnie na karczunkach, gdy nader często następowało po prostu przekształcenie ustroju istniejących już wsi⁶⁾. Dokumenty lokacyjne wspominają nierzadko o „nowej” osadzie, chociaż na danym obszarze istniało już jedno czy więcej osiedli⁷⁾. Zasadniczo można przyjąć założenie na nowinach tylko w razie wyraźnej o tym wzmianki, albo też o ile w przywileju lokacyjnym wliczano dłuższe lata wolnizny. Nadanie takie dowodzi, że obszar uprawny osady lub znaczna jego część powstała przez trzebież okolicznego lasu. Inne wzmianki o lokacjach traktowaliśmy tylko w kategorii pośrednich wiadomości o lasach. Dowód znacznej lesistości stanowią wiadomości o hutach szklanych i żelaznych, barciach, smolarniach, wytwórniach potażu, które zakładano zawsze w lesie lub na jego skraju.

J. K. Hładyłowicz i J. Paradowski przy odtwarzaniu szaty leśnej w dawnych okresach posługiwali się również metodą eliminacji miejscowości występujących w źródłach. Metoda taka jest bardzo zdradliwa. Pojawienie się po raz pierwszy nazwy jakiejś miejscowości nie dowodzi bynajmniej, iż nie istniała ona od dawna. Skoro nawet stwierdzamy występowanie jakiejś zupełnie nowej osady, nie mamy pewnych podstaw, że założono ją na porębie, a nie np. na bezleśnej goliźnie, czy też na uprawnych polach sąsiedniej wsi. Dokładna analiza przekazu źródłowego w świetle innych danych pośrednich pozwoli w niejednym wypadku na wyjaśnienie wątpliwości.

Innym błędem, wynikłym z nieznaności form produkcji, będzie identyfikowanie każdej miejscowości wymienionej w źródłach z wsią rolniczą. Należy pamiętać

⁵⁾ Semkowiec W., O potrzebie... Pam. Zj. H. Pol. Poznań 1925.

⁶⁾ Maas W., Die Entwaldung, s. 23—29.

⁷⁾ PU. II, nr 1028, r. 1276... quatuor ville apposite sunt ad villam Mirim...

tać, że w pierwszych wiekach epoki feudalizmu, a nawet i później, istniały osiedla, których ludność utrzymywała się z użytkowania bogactw lasu. Pomijanie zagadnienia owych osad puszczańskich (o których będzie szerzej mowa poniżej) prowadzi do zbytniego rozszerzania na mapie przestrzeni uprawnych, jak np. w pracy J. Hładyłowicza⁸⁾.

Materiały pisane stają się coraz uboższe, w miarę jak posuwamy się w głąb epoki feudalnej. Doprowadzają one na Pomorzu do schyłku XII wieku, dalej musimy już sięgnąć do źródeł archeologicznych i wiadomości pośrednich. Podstawowe znaczenie w tej dziedzinie posiada praca W. Łęgi⁹⁾, dziś już nieco przestarzała. Liczne opracowania niemieckie z okresu hitlerizmu cechują fałszywe, rasistowskie założenia i tendencją do umniejszania zasięgu osadnictwa polskiego. Źródła archeologiczne dostarczają cennych wiadomości o narzędziach i sposobach produkcji, co znów umożliwia wyprowadzanie wniosków o krajobrazie okolicznym. Wadą materiału archeologicznego bywa niejednokrotnie trudność ścisłego datowania. W niniejszej rozprawie uwzględniono więc tylko te znaleziska, których czas pochodzenia nie nastęrcza wątpliwości.

Badania torfowisk metodą analizy pyłkowej mają znaczenie zwłaszcza dla uchwycenia zmian zaszłych na przestrzeni wielu wieków. Dotychczasowe publikacje z tej dziedziny dostarczyły tylko nielicznych wiadomości o losach Pomorza w ostatnim tysiącleciu. Umiejscowienie geograficzne wyników analizy pyłkowej nastęrcza znaczne trudności ze względu na lotność pyłków kwiatnych. Niewątpliwie liczniejsze badania paleobotaniczne dorzucą z czasem wiele do zasobu wiadomości o przeszłości lasów.

Również analiza gleb i współczesnej roślinności może dostarczyć wniosków o rozmieszczeniu pierwotnego zalesienia. Tak zwana „teoria stepowa” (O. Schlüter, W. Maas, J. K. Hładyłowicz) wiąże obecne stanowiska flory pontyjskiej z istnieniem na tych obszarach terenów stepowych w okresie suchego klimatu subborealnego. Pogląd ten został skrytykowany przez H. Grossa, J. Paradowskiego, R. Galona i innych¹⁰⁾. T. Mieczczyński wyróżnia na Pomorzu gleby leśne brunatne i rdzawe zbielicowane¹¹⁾. Wiadomości historyczne potwierdzają nieraz te założenia, jednakże analiza gleb nie daje na ogół ram chronologicznych.

Duże usługi przy rekonstrukcji pierwotnego zalesienia oddaje analiza nazw miejscowych i polnych. Nie pozwala ona jednak w większości wypadków na ustalenie chronologii ich pochodzenia. Na Pomorzu można z pewnym prawdopodobieństwem datować pewne nazwy niemieckie, należy jednak przy tym sprawdzić, czy nie zastąpiły one dawnych określeń słowiańskich. Jeżeli spotykamy rodzimą nazwę dotyczącą trzebieży, to należy przypuszczać, że powstała raczej przed wiekiem XIII, gdyż odtąd osadom zakładanym na porębach nadawano zazwyczaj nazwy niemieckie, często kończące się na — *hagen*.

Podsumowanie wiadomości źródłowych o trzebieżach w różnych okresach i uzupełnienie ich wiadomości pośrednimi pozwoli na odtworzenie w przybliżeniu zasięgu objętego jeszcze przez pierwotny las w XI—XII w. Sięganie dalej wstecz

⁸⁾ Hładyłowicz J. K., o. c., s. 11, 1: „Człowiek zakładał swe osiedla na ziemi bezleśnej”.

⁹⁾ Łęga Wł., Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu, I—II.

¹⁰⁾ Gross H., Die Steppentheorie, s. 213; Paradowski J., o. c., s. 74; Galon R., Kujawy białe i czarne, 1929.

¹¹⁾ Mieczczyński T., Gleby Pomorza Z., s. 11—12.

nie jest wskazane, gdyż powodowałoby zupełne oderwanie od podstawy, jaką stanowią wiadomości źródłowe. Dopiero rozwój badań archeologicznych umożliwi z czasem objęcie jeszcze dawniejszych okresów. Nawet przy powyższym ograniczeniu rekonstrukcja stanu zalesienia dla początków tysiąclecia będzie miała charakter hipotezy.

PIERWOTNY KRAJOBRAZ WCZESNO-HISTORYCZNY

Obecną rzeźbę swego krajobrazu zawdzięcza Pomorze w głównych zarysach już epoce lodowej. Po usunięciu się lodowca na północ nastąpiły jeszcze pewne zmiany, wywołane ruchami powierzchni, działalnością prądów, która wyrównała poszarpane zrazu wybrzeże, powolnym zamulaniem i zarastaniem jezior przepływowych oraz erozją rzek. W wyniku tych przeobrażeń, po licznych wahaniach klimatu, około początku naszej ery, wytworzył się typ krajobrazu Pomorza, który przetrwał aż do chwili, gdy zmieniła go niszcząca ręka człowieka. Jako spadek po działalności lodowca pozostała dość urozmaicona rzeźba terenu. Obszary między Głdą a Brdą stanowią kraniec zasięgu wielkopolskiej moreny dennej. Dalej na północ ciągnie się od Odry po Wisłę pas piaszczystych i żwirowatych zandrów, utworzonych przez wody spływające z lodowca. Tam gdzie czoło jego zatrzymało się na dłużej po raz ostatni, powstał pas moreny czołowej, mniej więcej od Chojny — przez Ińsko, Drawsko, Połczyn, Wierzychowo, Miastko, Bytów — do Oliwy. Ziemię tu nieszczególnie, ale krajobraz pięknie falisty, pocięty mnóstwem jezior i rzek. W średniowieczu szumiała tutaj ogromna puszcza. Na północ od owego grzbietu wzgórz rozciąga się znów morena denna, przez którą przeryniają się szerokie pradoliny rzek, ongiś bardzo bagniste. Gleby tych okolic są niezłe: przeważnie bielice, tu i ówdzie grunty piaszczyste, a koło Pyrzyce, Stargardu i Gryfina trafiają się wysmienite ziemie pszenno-buraczane. Płaszczyzna moreny dennej opada stopniowo ku Bałtykowi, przechodząc w pas nizin nadmorskich. Pas ten wypełniają jeziora, mokradła i niskie łąki. Wzdłuż samego wybrzeża ciągną się piaszczyste wydmy, gołe, bądź porośnięte lasem sosnowym. Miejscami wysoczyzna dociera aż do morza w postaci wybrzeża klifowego o malowniczym wyglądzie¹²⁾.

Warunki glebowe, morfologiczne i klimatyczne miały niewątpliwie wpływ na rozmieszczenie szaty leśnej i rozwój osadnictwa. Obfitość wód i większe opady w pasie wzgórz sprzyjały porostom drzewostanów, natomiast gleby wapienne i suche, łągi nizinne i czarnoziemy pobagiennie pozostawały zazwyczaj bezleśne lub słabo zalesione. Zwolennicy tzw. teorii stepowej łączyli najdawniejsze osadnictwo stałe z terenami bezleśnymi, które w okresie suchego klimatu subborealnego zajmować miały znaczne przestrzenie, a skutkiem swego zasiedlenia nie zostały już ponownie pochłonięte przez las, skoro klimat stał się wilgotniejszy. Natomiast puszcze uważali oni za teren wrogi dla osadnictwa¹³⁾.

Pomijając okoliczność, że nowsze badania paleobotaniczne kwestionują stepowość środkowej Europy w owym okresie, teoria ta jest zbyt jednostronna¹⁴⁾. O roz-

¹²⁾ Mieczysławski T., o. c., s. 2—5.

¹³⁾ Maas W., Beziehungen, s. 7. 23. Hładyłowicz J., o. c., s. 11. „Człowiek a puszcza... role i ziemie uprawne, a lasy i bagna to odwieczne przeciwieństwa”.

¹⁴⁾ Oltuszewski W., o. c., s. 357. W okresie subborealnym (IV) procent pyłków olchy i dębu jest większy, a pyłku sosny mniejszy niż w klimacie współczesnym.

mieszczeniu osadnictwa decydował nie jeden, lecz wiele różnorodnych czynników, jak: sposoby i narzędzia produkcji, stosunki produkcyjne, topografia danej okolicy, względy bezpieczeństwa itd.; tak np. hodowla koni i bydła znajdowała najdogodniejsze warunki w pobliżu łąk, hodowla świń wymagała sąsiedztwa lasów bukowych i dębowych, rybactwo — wód, produkcja garncarska i kowalska — dostatku surowca i drzewa opałowego. Osadnictwo rolnicze wykorzystywało zapewne góliny, by uniknąć trudów trzebieży, jak to stwierdzamy w górach za czasów historycznych. Większe znaczenie miała dla niego jakość gleby. Wydaje się że wczesno-historyczne rolnictwo pomorskie unikało na ogół ziem gorszych, które przy ówczesnej nieznajomości nawożenia dawały plon zawodny. Okolice Pyrzyce, Widuchowa, Karlina, Świecia, Tezewa, gdzie grunty są żyzne i ciężkie, wykazują znaczne skupienie dawnego osadnictwa. Natomiast ubogie zandry grzbietu pomorskiego pozostały do dziś słabo zaludnione. Badania paleobotaniczne prof. K. Moldenhawera, dotycząca wykopalisk w Szczecinie, stwierdziły występowanie tam znacznie większej ilości zbóż chlebowych, i to z przewagą pierwotnie pszenicy. Żyto pojawia się dopiero w późniejszych warstwach kulturowych. Okoliczność ta zdaje się potwierdzać tezę o użytkowaniu na początku ziem żyzniejszych¹⁵⁾.

W XI i XII wieku rolnictwo odgrywało już znaczną rolę wśród zajęć ludności pomorskiej. Jeden z żywotów Ottona z Bambergu zawiera wzmiankę o żniwach przy udziale większej ilości czeladzi¹⁶⁾. Daniny biskupie, ustalone w bullach z roku 1140 i 1148, opierają się na zbożu¹⁷⁾. Nazwy miejscowości w okręgach rolniczych koło Trzebiatowa, Pyrzyce, Karlina itd. w ogromnej większości pochodzą z czasów przed pojawieniem się żywiołu niemieckiego. Nie brak nazw związanych z uprawą roli, jak: Police koło Szczecina, Dobropole, pow. pyrzycki, rzeczka Dobropolnica w ziemi maszewskiej itp. Stosunkowo gęste zaludnienie wspomnianych poprzednio okręgów, a także aprowizacja znacznych ośrodków, jak Szczecin, Wolin, Kołobrzeg, Gdańsk, musiały być uwarunkowane rozprze-strzenioną uprawą roli. Przy ówczesnej niskiej wydajności (drugie i trzecie ziarno) i gospodarce odłogowej obszary zajęte przez rolę i pastwiska musiały zajmować znaczne przestrzenie. W miarę rozwoju sił wytwórczych doznawały one dalszego powiększania przez karczunki. Śladem tego procesu są nazwy niektórych osiedli, np. Trzebieszewo, pow. kamieński (wymienione 1215 r.), Trzebiatów (1180 r.), Trzebusz, pow. gryficki (1180 r.), Trzebin koło Recza (1242 r.), Trzebież pod Szczecinem (1202 r.), Goleniów (1220 r.), Golezewo (XIII w.) itd. Taryfa celna kołobrzaska z roku 1159 wspomina o splewle drzewa Parsęta¹⁸⁾. W początkach epoki feudalnej rozmiary karczunków były przysuszczałnie niewielkie, rozrzucone tu i ówdzie, toteż zapewne nie wpłynęły decydująco na ogólny krajobraz.

Różnice między terenami bezleśnymi a leśnymi rysowały się podówczas o wiele mniej wyraźnie niż obecnie. Wczesno-historyczny krajobraz, nie objęty jeszcze intensywną uprawą roli, nawet na otwartych przestrzeniach, obfitował w liczne lasy, gaje, zarosłe bagienka i pastwiska, rozsiane wśród kawałków pól i łąk.

¹⁵⁾ Sprawozdanie z działalności Kier. Badań nad Początkami Państwa Polskiego (Przegląd Zach nr 1—2 1951 r., s. 201, 233).

¹⁶⁾ Herbord II, 23.

¹⁷⁾ PU. I, nr 30 r. 1140: ... de tota Pomerania ... de unoquoque aratro duas mensuras ...: Pll. U., nr 2, r. 1148 ... castrum Kdancze cum decima annonae...

¹⁸⁾ Kozierowski St., Atlas nazw geograficznych. PU. I, nr 48.

Regulacja wsi na zasadach prawa niemieckiego zmniejszyła znacznie ilość tego zadrzewienia, ale nie usunęła go zupełnie. Skrawki lasu około wsi były niezmiernie potrzebne ze względów gospodarczych i niejednokrotnie dopiero wiek XIX położył im kres. Również puszcze nie stanowiły bynajmniej jednolicie zarosniętych przestrzeni. Istniały wśród nich liczne polany, mokradła i łąki. Na gruntach jałowych i suchych, zwłaszcza w rejonie zandrów, rozciągały się znaczne przestrzenie wrzosowisk. Tędy biegły zazwyczaj szlaki komunikacyjne, unikając przedzierania się przez gęszcze, a w późniejszych okresach wypasano na nich stada owiec¹⁹⁾. Wreszcie pamiętać należy, że puszcza nie była terenem całkowicie bezludnym.

Zagadnienie osadnictwa leśnego nie zostało dostatecznie uwzględnione w dotychczasowych pracach geograficzno-historycznych, dotyczących Polski zachodniej. Rozpowszechnił się pogląd, że określenie „desertum” oznacza okolice leśne o zaludnieniu co najwyżej sezonowym. Istotnie źródła pisane milczą o osiedlach w puszczy. Tak np. nadania dotyczące puszczy między górną Iną a Drawą nie wymieniają żadnej osady poza Korytowem²⁰⁾, tymczasem wykopaliska archeologiczne wykazują istnienie osad i grodzisk wczesno-historycznych w wielu punktach tego obszaru, jak np. Żabin, Mielenko, Żółte, Drawsko w powiecie drawskim; Kolsk i Chłopowo w pow. choszczeńskim²¹⁾. Argumentem, przemawiającym również za dawnością wielu osad puszczańskich, są ich nazwy w znacznej części rodzime. Ludność tych osiedli utrzymywała się przede wszystkim z użytkowania lasu. Byli to więc myśliwi, bartnicy, rybacy, smolarze, drwale. W lasach bukowych i dębowych wypasano świnię, a na wrzosowiskach owce. O rozmiarach i charakterze produkcji leśnej dają nam pojęcie najstarsze pomorskie taryfy celne²²⁾. Tam gdzie warunki produkcyjne temu sprzyjały, ludność puszczy zajmowała się również rolnictwem. W Warnicy (pow. chojeński) w osadzie sięgającej X wieku odkryto np. kości wołu i konia. Podobne relikty wczesno-historyczne, z dodatkiem kości owcy, znaleziono w Ciecholewach (pow. chojnicki). Nazwy Karwowo, pow. łobeski, Karwice, pow. drawski, wiążą się z hodowlą bydła. Z puszczy Nowej Marchii pobierali panujący daniny w owsie²³⁾. Wiadomości tego rodzaju dowodzą, że osadnictwo puszczańskie miało przynajmniej częściowo charakter stały. Należy tedy odrzucić jako błędny pogląd H. i G. Mortensénów, jakoby ludność puszczy stanowiła wyłącznie element wędrowny²⁴⁾.

Analizując zasięg lasów w epoce feudalnej należy mieć na uwadze zarówno istnienie osadnictwa polnego jak i puszczańskigo. Zagęszczenie osadnictwa puszczańskigo było o wiele rzadsze, przy sprzyjających jednak warunkach powstawały liczniejsze skupienia osad, np. w okolicach Szczecinka i na południowy zachód od Drawska. W myśl poglądów, wiążących osadnictwo wyłącznie z terenami otwartymi, należałoby uznać owe obszary za bezleśne, czemu przeczą źródła

¹⁹⁾ Owe drobne odcinki lasu, jak również polany, nie zostały oznaczone na mapie ze względu na jej przejrzystość. Różnice w przestrzeni leśnej i otwartej, jakie stąd powstały, ulegają w przybliżeniu wyrównaniu.

²⁰⁾ KWP. nr 202 r. 1237; PU. II, nr 586, r. 1254, desertum Sarethicze; PU. I, nr 476, r. 1248, klaszt. Marianowo.

²¹⁾ Łęga W., o. c., II, s. 322, 561, 573, 583.

²²⁾ Lesiński H., Handel na wybrzeżu słowiańskim w XII w. (Prz. Zach. 1/2, 1951). Łęga W., o. c., II, s. 566: osada rybacka w Charzykowach. Matr. R. Sum. III, 1470, 1298 r. mellificatores de Barthodzieie (p. Bydg.).

²³⁾ Łęga W., o. c., II, s. 263. Gollmert W., Landbuch 1337.

²⁴⁾ Mortensén H. G., o. c., II, s. 40—42.

historyczne. Odwrotnie, nie można odtwarzać puszczy jako zwartej przestrzeni leśnej, co uczynił np. J. Hładyłowicz, a częściowo i O. Schlüter²⁵⁾

Obecnie omówimy ogólnie, jak się przedstawiał krajobraz Pomorza u progu jego dziejów

Drzewostany wczesno-historyczne miały skład odmienny od dzisiejszych. Odsetek drzew liściastych był o wiele większy, szczególnie dotyczy to buka, dębu i grabu. Jeszcze w XVII wieku w okolicach nadbałtyckich i nadodrzańskich przeważały miejscami lasy liściaste. Zasięg ich jednak kurczył się stale skutkiem niszczenia odrostu przez wypasanie oraz rosnącego zapotrzebowania na budulec i lepsze drzewo opałowe. W XIX wieku kapitalistyczna gospodarka leśna spowodowała zastąpienie gatunków liściastych szybko rosnącą sosną i wprowadziła uprawę monokultur zamiast naturalnego lasu mieszanego²⁶⁾.

Osadnictwo wczesno-historyczne X i XI wieku skupiało się głównie w kilku obszarach przedzielonych pasami puszczy. Jeden taki region leżał wokół Pырzyc, Widuchowa i Stargardu, łącząc się z okolicą Gryfina. Na południu wspierał się on na lasach, zalegających koło Chojny i brzegów rzeczki Myśli; od wschodu inna puszcza dzieliła Pomorze od Wielkopolski. Przedzierały się przez nią ongiś zbrojne zastępy pierwszych Piastów, a później misyjna karawana biskupa Ottona z Bambergu. Pasma lasów oddzielało region Stargardu od sąsiedniej ziemi nowogardzkiej, którą z kolei inne lasy rozgraniczały od okolic Kamienia. Na prawym brzegu Odry rozciągała się puszcza gołeniowska, jak się zdaje, bezładna. Wzdłuż wybrzeża Bałtyku, od Kamienia aż po Kołobrzeg, ciągnęły się obszary niemal bezleśne, częściowo pokryte łąkami, częściowo od dawna zamieszkałe. Większe kompleksy zadrzewienia zaczynały się dopiero dalej na południe: koło Reska, Łobezu Świdwina. Między Kołobrzegiem a jeziorem Jamno zalegały bagniste i zarosłe obszary, aż po Wierzchucino i Łekno. Koło Koszalina szumiały od zachodu lasy bukowe, na wschodzie leżała szeroka i bagna dolina rzeki Unieści. Ziemia białogardzka była przeważnie pokryta lasami; osadnictwo skupiło się głównie koło Białogardu. Dalej na południe ciągnie się od Chojny po Bytów piaszczysty grzbiet usypany przez krawędź lodowca. Zalegały go wówczas ogromne puszcze, usiane wielu jeziorami, które stanowiły naturalną granicę między Pomorzem a Wielkopolską. Zaludnienie pasa wzgórz było słabe. Tu i ówdzie, zwłaszcza nad jeziorami i rzekami, rozmieściły się niewielkie osady, jak: Recz, Stare Drawsko, Kalisz Połczyn, Parsęko, Bobolice, Szczecinek, Wierzchowo. W przebiegu swoim ku wschodowi grzbiet pomorski zbliża się do Bałtyku, by zakończyć się wreszcie koło Sopotu i Oliwy. Na północnym jego stoku puszcza ustępowała stopniowo miejsca rozrzuconym kompleksom leśnym ziemi sławieńskiej, by przejść wreszcie w słabo zadrzewioną równinę moreny dennej. Rozmieściły się tam skupienia osadnictwa wokół Sławna, Darłowa, Słupska i Białogardu. Większe zaludnienie tych obszarów wiąże się prawdopodobnie z urodzajniejszą ziemią. Natomiast piaszczyste i ubogie gleby powiatów miastecckiego i człuchowskiego szumiały przeważnie puszczą aż po wiek XV.

Pomorze Gdańskie posiadało znaczny odsetek lasów. Na północy tworzyły one mniejsze zespoły, między którymi rozmieściły się obszary dawnego osadnictwa: koło Chmielna, Zukowa, Kościerzyny. Bytowa. Południową część kraju zajmowały ubogie i puste Bory Tucholskie, łączące się z puszczą grzbietu pomorskiego.

²⁵⁾ Osady puszczańskie przedstawione na załączonej mapie zajmują ze względów technicznych większą przestrzeń, niż wypadają w rzeczywistości.

²⁶⁾ Kinka H., Wprowadzenie buka i innych rodzajów cienioznośnych, s. 7.

Jeszcze dalej na południe spotykamy znowu obszary mniej lesiste, które wchodziły w skład ziemi szczecińskiej i raciańskiej. Łączyły się one z gęściej zaludnionymi okolicami, stanowiącymi teren ekspansji Wielkopolski. Natomiast dolina Brdy i okolice Bydgoszczy i Koronowa szumiały borem sosnowym. Najmniej lasów było w pasie nadwiślańskim: skupiało się tutaj dawne osadnictwo około Świecia, Gniewu i Tczewa. Żuławy tworzyły podówczas obszar bagien, z którego tylko tu i ówdzie wyłaniały się wyniosłości pokryte lasem lub zamieszkałe.

W ciągu ubiegłych stuleci zaszły również zmiany w krajobrazie morfologicznym. Na początku doby historycznej stan wód utrzymywał się wyżej niż dzisiaj. Kraj usiany był mnóstwem mokradeł i bagien, które dopiero ręka ludzka osuszyła, nadając im stan obecny. Większa część łąk, istniejąca na mapach dzisiejszych, była w XI wieku moczarami, gdzie tylko niektóre kawałki nadawały się do koszenia. Takie obszary bagienne zalegały zwłaszcza doliny Odry, Noteci i Warty, okolice Kołobrzegu, Szczecinka, wybrzeże morskie koło jeziora Lebsko, koło Karwi i Gdyni. Mniejsze rzeki, jak Ina, Płonia, Wieprza, Leba, wily się kapryśnym biegiem wśród podmokłych, zarośniętych łąz dolin.

Wiele jezior rozlewało się znacznie szerzej niż dzisiaj. Tak było prawdopodobnie z płytkim a ogromnym Jeziorem Lebskim, jak świadczą o tym łodzie wczesno-historyczne, wykopane z torfu w znacznej odległości od brzegu. Jezioro Wielim obejmowało obszar o 1000 hektarów większy od dzisiejszego, a stan jego wód wynosił 2,5 m ponad poziom obecny. Sąsiednie jezioro Czerezięka (Przysięka) docierało do zabudowań Szczecinka²⁷. Jezioro Jelenino (pow. szczeciński) sięgało aż do wsi tej nazwy; w XVIII wieku opuszczone je o 4 m. Także powierzchnia jeziora Pile zajmowała o 330 ha więcej niż obecnie²⁸. W pobliżu Węgorzyna (pow. łobeski) rozciągało się dziś nie istniejące Jezioro Polchowskie, o powierzchni z górą 100 ha. Koło Parsęcka (pow. szczeciński), Leszczyna (pow. kołobrzęski), Ciemina (pow. białogardzki) istniały jeziora spuszczone w XVIII wieku. Po dużych jeziorach koło Lekna (pow. koszaliński) i Trzęsacza (pow. gryficki), które widnieją jeszcze na mapach XVIII wieku, pozostały dziś tylko łąki i mokradła²⁹.

Wybrzeże morskie uległo również pewnym, choć niewielkim zmianom. Tam, gdzie wysoczyzna, dochodząc do Bałtyku, tworzy wybrzeże klifowe, działalność fal i prądów urywa po trochu brzeg. Takie cofanie się wybrzeża obserwujemy koło Jarosławca, między Kołobrzegiem a Mielnem, oraz koło Trzęsacza (pow. gryficki). Proces ten jednak postępuje bardzo powoli, gdyż od XI wieku morze posunęło się w głąb lądu zaledwie od 600 do 2000 m. Odwrotnie, na innych odcinkach prądy nadbrzeżne osadzając pędzony piasek powodują narastanie lądu, np. na mierzejach jeziora Jamno, Lebsko oraz przy ujściu Regi³⁰. Podobne działanie przyczyniło się do zespolenia w jedną całość poszczególnych kęp, z których jeszcze w XVIII wieku składał się Półwysep Helski. Również Żuławy zawdzięczają swe powstanie masom ziemi naniesionym przez Wisłę. Dokładny przebieg tego procesu nie jest jeszcze ustalony, w każdym razie można przyjąć, że około roku 1000 okolice Koszwały, Kiezmarku i Drewnicy znajdowały się jeszcze pod wodą.

²⁷) Tümpel H., Neustettin, s. 17, 18.

²⁸) Zechlin, Der neustettiner Kr. (Balt. St. 36, s. 7).

²⁹) Berghaus H., Pommern, II, 2, s. 733.

³⁰) Hartnack W., Die Küste Hinterpommerns, s. 54.

OKRES KARCZUNKÓW W ŚREDNIOWIECZU

W drugiej połowie XII wieku rozwinęły się na Pomorzu nowe formy feudalnej organizacji większej własności, oparte na wzorach wykształconych na zachodzie Europy. Nastąpiło nasilenie procesu uzależniania ludności włościańskiej od wielkich posiadaczy, przy zastępowaniu renty odrobkowej rentą płaconą w naturaliach i w pieniądzech³¹⁾. Organizacja większej własności łączyła się z ulepszeniem metod uprawy i rozwojem osadnictwa przy pomocy kolonistów krajowych lub sprowadzanych z Niemiec. Przebudowa gospodarcza rozpoczęła się w dobrach duchownych. Na drugą połowę XII wieku przypadają liczne fundacje klasztorów, które otrzymywały znaczne uposażenie w ziemi. Konwenty cystersów i premonstratensów przybywające z Niemiec i Danii przynosiły znajomość lepszych sposobów uprawy a rozporządzając środkami materialnymi i bezpłatną siłą roboczą w osobach braci-konwersów podjęły one na szerszą skalę trzebieże i osuszanie wilgotnych gruntów.

Na prawym brzegu Odry pierwszą placówką zakonną był klasztor cystersów w Kołbaczu (pow. gryfiński) założony w r. 1172. W ciągu XIII wieku przetrzebiono puszcze koło Kobylanki, Bielikowa i Wełtynia. Aby uzyskać napęd dla swych młynów, cystersi spiętrzyli odpływ jeziora Miedwie, skutkiem czego jezioro podniosło się znacznie. Na Pomorzu Gdańskim cystersi posiadali znaczne dobra wokół Oliwy, założonej w roku 1178. Starogard z okolicą przypadł w udziale zakonowi rycerskiemu joannitów, których poddani trzebili lasy koło Skarszew i Wysokiej.

Wiek XIII przyniósł dalsze nadania na rzecz duchowieństwa i zakonów rycerskich. Przemiany form produkcyjnych objęły także dobra feudałów świeckich. Również miasta, uzyskując samorząd na tzw. prawie niemieckim, otrzymywały nadania wsi i lasów. Wszystkie te instytucje uzyskiwały immunitety i prowadziły ożywioną działalność osadniczą. Zajmowanie pod uprawę coraz większych obszarów leżało w interesie feudalnych właścicieli, którzy mogli wówczas pobierać czynsze od większej liczby poddanych. By zachęcić chłopów do przedsięwzięcia karczunków, udzielano im zazwyczaj kilkuletnich zwolnień od świadczeń tzw. wolnizn. Przebudowa wsi na zasadach prawa niemieckiego łączyła się na ogół z poszerzeniem obszaru uprawnego kosztem lasów i gajów³²⁾. W wielu wypadkach powstawały zupełnie nowe osady na terenach lesistych. Tak np. w drugiej połowie XIII wieku wytrzebiono nadbrzeżne puszcze między Kołobrzegiem a jeziorem Jamno. Na gruntach tych powstały wsie Dobrzyca, Łekno, Sarbinowo, Dobre i inne. Rozszerzono trzebieże wokół miast Goleniowa i Gryfina. Poddani joannitów karczowali puszcze nad rzeką Krapiel; w dobrach klasztoru Marianowo założono na porębach kilka wsi. Akcja osadnicza prowadzona w dobrach templariuszów uszczupliła lasy nad rzeką Rurką i Myślą oraz koło Myśliborza (Bierzwnik, Kinice). W końcu XIII wieku wzięto pod uprawę wybrzeża jeziora Drawsko nadane templariuszom przez Przemysła II, Biskupa kamieńskiego, władcy ziemi kołobrzesckiej, popierali działalność osadniczą w lasach koło Lipia i nad Radwią. Okolice Bobolic zostały częściowo wytrzebione dopiero w początku XIV wieku.

Do rozwoju osadnictwa ziemi sławieńskiej przyczyniła się znacznie inicjatywa Święców, najpotężniejszych tamtejszych feudałów. Rozszerzono wtedy znacznie

³¹⁾ Griekow B., Prawidłowości w dziejach chłopów, s. 286.

³²⁾ Tye T., Początki kolonizacji wiejskiej na prawie niemieckim w Wielkopolsce. Poznań 1924, s. 48.

obszary uprawne koło Darłowa. Ważnym ośrodkiem osadniczym był także klasztor cystersów w Bukowie, założony w r. 1260. Również w dobrach miasta Słupska założono kilka osad na karczunkach. W pasie nadbrzeżnym trzebieże na większą skalę były w tym okresie dość rzadkie, poszerzano natomiast istniejące już osady. Dalej na południe osadnictwo rozpoczęło w XIV wieku wolny pochód w głąb puszczy, zalegającej obecny powiat miasteczki. Założono wówczas lub rozszerzono Kolezygłówki, Przeradz, Pustowo, a w początkach XV wieku Dretyń, Barnowiec i Żelice.

Na Pomorzu Gdańskim powstało na porębach w XIII wieku kilka wsi w okolicy Pelplina, jak: Brzeźno, Królówlas, Nowa Cerkiew, Dębiny. W XIV wieku założono na karczunkach Opalenie, Aplinki, Czarny Las, Wielbrandowo, Rywałd i poszerzono kosztem puszczy wiele istniejących już wsi.

Krzyżacy popierali akcję przemiany lasów na grunta uprawne. W szczególności zaludniono Niemcami lesiste obszary wokół Chojnic, tzw. Kosznajderię. Na wyżynach powiatu wejherowskiego osadnictwo posuwające się od dolin wgrzało się w zwartą ścianę borów. Poszerzono wtedy znacznie małe osady, jak Reda, Orunia, Chylonia, Wielka Wieś, zakładano nowe, jak Rębielec, Rychtebork. Najwięcej jednak trzebieże przeprowadzano z inicjatywy zakonu w puszczech komturstwa człuchowskiego. Ziemie te były dotąd rzadko zaludnione. Zdaje się, że poza okolicą Poddańska, Człuchowa, Koczały, Pieniężnicy i Domaślawia brakło tam zgoda większych osad i dopiero schyłek XIV wieku przyniósł tam przedzierzenie obszarów leśnych.

Ruszyła się też trzebież puszczy między Drawą a Brdą oraz w obecnych powiatach: gorzowskim i strzeleckim. Natomiast w powiecie szczecińskim zasięg lasów nie uległ większej zmianie aż do XV wieku.

Na północ od Noteci przenikało osadnictwo z Wielkopolski. Czyniło ono jednak powolne postępy. Okolice Bydgoszczy, Solca i Koronowa jeszcze w XIV wieku pokrywały przeważnie lasy (np. Knieja, Bartodzieje), które podchodziły pod samą Bydgoszcz. Koło Piły osady skupiały się tylko nad rzekami. Najwięcej przestrzeni uprawnych spotykamy w tym czasie wokół Więcborka, Sepólna i Nakła. Powiaty: walecki i złotowski szumiąły przeważnie borem, wśród którego jak wyspy wyłaniały się grupy osad (Witkowo, Golin, Lubiesz, Bytyń). Cystersi z Lubiesza podjęli około 1230 roku karczunek puszczy między Złotowem, Więcborkiem i Łobżenicą oraz koło Bytnia.

Działalność osadnicza osłabła bardzo od końca XIV wieku. Proces ten zaczął się wcześniej w zachodnich częściach kraju, później na wschodzie, gdzie zwłaszcza w komturstwie człuchowskim akcja kolonizacyjna trwa niemal do czasów polsko-krzyżackiej wojny 1410. W związku z osłabieniem ruchu osadniczego ustają większe karczunki. Zmiany w zasięgu obszaru leśnego ograniczają się głównie do utrwalenia i poszerzenia zdobyczy dawnych trzebieży. W granicach istniejących już osad prowadzi się trzebież mniejszych oddziałów leśnych.

Na niektórych obszarach zachodził proces odwrotny: odzyskiwania przez puszcze terenów, zajętych już pod uprawę, co nastąpiło zwłaszcza na pograniczu polsko-brandenburskim i krzyżacko-pomorskim. W związku ze spustoszeniami, spowodowanymi przez starcia pograniczne i wojny polsko-krzyżackie, wiele osad zostało opuszczonych, a pola ich zarósł las. Taki los spotkał np. wsie Brzeźnicę, Łękinie, Nieżywiec, Pieniężnicę, Starzno itd. w obecnym powiecie człuchowskim; Miłocice, Przeradz w powiecie miasteczkim; Dzieduszyce w powiecie gorzowskim; Długie i Słonów w powiecie strzeleckim; Skoszewo, Kłoboszyn, Kaliska, Patuły koło Kościerzyny; Dzwonowo, Dołaszewo Gostomie w powiecie waleckim. Osady

te zostały przeważnie później wznowione, niektóre jednak, jak np. Nietobyle koło Buntowa w powiecie złotowskim, zanikły bez śladu i odtąd las szumiął na miejscu ich pól. Podobnie znikły bez śladu cztery wsie: Brunkow, Bruniken, Speningen, Woken na terenie dzisiejszych lasów koło Sarbiewa w powiecie strzeleckim.

TRZEBIEŻE WIEKU XVI I XVII

Po dłuższym okresie zastoju początek XVI wieku przyniósł na Pomorze nową falę trzebieży puszczy. Akcja ta pozostawała w związku z rozpowszechnieniem pańszczyźnianej formy wyzysku chłopów i korzystnymi warunkami zbytu wytworów rolnych i leśnych. Rozwój prostej gospodarki towarowej, wzrost sił produkcyjnych w związku z odkryciami geograficznymi wywoływały wzrastający popyt na zboże. Zachęcało to feudalnych właścicieli do powiększenia obszaru istniejących folwarków i tworzenia nowych, przez rugowanie chłopów z ich gospodarstw³³⁾. Usuniętych włóścian osadzano na zarosłych pustkowiach lub oddawano im do karczunku odcinki lasów. Dziedzice sprowadzali też chętnie obcych osadników, którzy zakładali nowe gospodarstwa na porębach. Korzystne warunki zbytu wytworów leśnych skłaniały właścicieli dóbr do zakładania licznych smolarni, hut żelaznych i szklanych, tartaków, do wypalania potażu i wapna. Wszystkie te przedsięwzięcia zużywały wiele opału, stąd też powstawały zwykle na terenach leśnych kosztem coraz dalej rozszerzających się trzebieży. Również i drzewo znajdowało teraz większy zbytek w budownictwie miejskim i okrętowym.

Początki owej działalności osadniczej przypadają na pierwsze dziesięciolecie XVI wieku, a największe nasilenie osiągnęła ona w drugiej połowie tego stulecia i pierwszej połowie następnego. Wojna trzydziestoletnia zahamowała znacznie ten proces na obszarach księstwa pomorskiego i ówczesnej Nowej Marchii; na ziemiach Rzeczypospolitej podobny skutek miały wojny szwedzkie.

Akcja karczowania lasów w XVI i XVII wieku rozwijała się nierównomiernie, zależnie od okolicy.

Na terenie ówczesnego władztwa Hohenzollernów największe zmiany szaty leśnej zaznaczyły się we wschodniej części Nowej Marchii, a więc w powiecie gorzowskim, strzeleckim, drawskim, choszczeńskim i koło Świdwina. Nowe osady powstały tam przeważnie między 1560 a 1590 r.

Kolonizacja puszczy w granicach Rzeczypospolitej objęła zwłaszcza zachodnią część obecnego powiatu wałeckiego, koło Człopy i nad Drawą powiat pilski oraz powiat człuchowski. Owa działalność rozprzestrzeniła się zarówno na tereny wydarte puszczy, jak też i na liczne osady opuszczone i zarosłe w XIV i XV w. Okres szczytowy tych karczunków przypadł na lata 1570 do 1650. Krajobraz leśny Krajny uległ mniejszym zmianom, ale i tutaj powstało sporo nowych osad, np. Dzierżążno, Śmiardowo, Potulice, Wiersk, Grudna Radawnica w powiecie złotowskim, Dębowice i Sepolkowo w powiecie sepoleńskim, Grabionna, Wielowiczek, Krukówek, Nowa Wieś — w powiecie wyrzyskim, Knieja, Kosowo, Zalesie i Smolary w powiecie bydgoskim. Nasilenie działalności osadniczych w tych stronach przeciągnęło się na okres dłuższy niż w sąsiednich okolicach Pomorza Zachodniego o nieomal cały wiek XVII. Na obszarze Borów Tucholskich wyrosły również w XVII wieku liczne nowe osiedla, rozsiane wyspowo wśród lasów. Były to przeważnie smolarnie, huty i inne niewielkie skupienia ludzkie, z których

³³⁾ Grekow B., Prawidłowości w dziejach chłopów, s. 288, 289, 295. Ostrowitianow K., Zarys ekonomiki, s. 149, 167.

dopiero w ciągu następnego stulecia rozwinęły się wsie. Większe kompleksy nowin skupiały się w królewskich ziemach na północ od Kartuz w obrębie obecnych powiatów: kartuskiego i gdańskiego. Zawdzięczały one swe powstanie hutom żelaznym i szklanym. Do dziś dnia powstałe z nich miejscowości noszą często nazwy owych zakładów przemysłowych, jak np. Jasiowa Huta, Czaszuta, Kamierowskie Piece itp. Podobną akcję, choć na mniejszą skalę, prowadzono w lasach starostwa puckiego. Odnowiono także, kilka wsi opuszczonych po wojnie trzynastoletniej, jak Łączek w pow. starogardzkim, Kaliska, Kłoboszyn, Patuły, Skórzewo w pow. kościerskim.

Karczunki lasów na Pomorzu środkowym, bardziej wykorzystanym rolniczo, nie przybrały większych rozmiarów. Spotykamy się tu z poszczególnymi trzebieżami: w pow. nowogardzkim — Redło, Podlesie (XVI w.), Błotno (ok. 1700 r.); w pow. gryfickim — Kukań (XVI w.); w pow. kamieńskim — Leszczno, Krzemkowo, Trzebie radz, Dziwnówek; w pow. koszalińskim — Dobieślawiec, Miłogoszcz, Jatynia, Górawino, Kłos. W pow. łobeskim wytrzebiono na przestrzeni XVI i XVII wieku duże partie lasów koło Wiewiecka, Mieszewa, Płotów i Dłuska. Na większą skalę podjęto trzebieże w południowych częściach ziemi białogardzkiej. Wsie: Bystrzyn, Rzęsna, Dobino, Toporzyk, Kluczkowo, Gaworkowo, Parchlin, Smęcino, Cieszyno powstały w XVI i XVII wieku na nowinach lub też zostały powiększone na koszt otaczających lasów. Powiat pyrzycki był już wówczas niemal równie bezleśny jak obecnie³⁴).

Na terenach pogranicznych księstwa pomorskiego podjęto na szeroką skalę trzebież puszczy w pow. miasteczkim i szczecińskim. Przypadła ona na lata 1550 do 1600 r.; po tym okresie zmiany już były nieznaczne. Skutkiem owej akcji osadniczej krajobraz tych okolic, pokrytych dotąd olbrzymimi puszciami, uległ zupełnemu przeobrażeniu. Odnowiono wówczas również szereg opuszczonych osad, np. Miłocice, Miszewo i Przeradz w pow. miasteczkim, Drawień, Linkowo, Podgaje w pow. szczecińskim.

Trzebieże na Pomorzu dolnym miały tylko zakres lokalny. W ciągu XVII w. powstały tu i ówdzie nowe osady, jak: Dąbrówka Mała, Wysokie, Zielenica w pow. lęborskim; Wietrzno w pow. sławieńskim, Kramarzyno, Lipnica, Łupawsko, Mydlita, Piaszno, Prądzonka — w pow. bytowskim.

KOLONIZACJA XVIII I XIX WIEKU

Pierwsza połowa XVIII wieku nie zaznaczyła się większymi zmianami w zasięgu szaty leśnej i stanowi właściwie dalszy ciąg poprzedniego okresu. Tu i ówdzie nastąpiły lokalne trzebieże, np. koło Kościerzyny (Pruska Karczma, Grabowska Huta), w okolicy Bagna (pow. nowogardzki), Piły (Wizany, Ujskie Ługi), koło Starogardu (Starzyska, Czarna Woda), koło Człuchowa (Bielsk, Gostuda).

Okres bardziej ożywionej działalności osadniczej rozpoczął się około roku 1740. W Polsce zbiegł on się z utrwaleniem dłuższego okresu pokoju pod rządami saskimi. Właściciele dóbr, dążąc do podniesienia ich dochodowości po zniszczeniach długotrwałymi wojnami i zamieszkami, starali się przyciągnąć osadników, przeważnie Niemców, nadając im opuszczone łany chłopskie lub działki leśne

³⁴) Berghaus, Pom. II, 3. s. 466. Lustracja 1561 r. stwierdza: „Tutejszy okręg (Amt) nie ma zgoła budulca ani drewna opałowego, jedynie koło wsi Tetynia są dwie niewielkie olszyny”.

na prawie czynszowym. Akcja ta rozwinęła się zwłaszcza w woj. pomorskim, ziemi nakielskiej i waleckiej.

Na obszarze państwa pruskiego rozpoczęto z inicjatywy rządu (zwłaszcza w czasach Fryderyka II) planową kolonizację w dobrach skarbowych. Kolonie zakładano bądź to na zmeliorowanych nieużytkach, bądź też na nowinach. Tereny uzyskane przez wyręb lasu leżały przeważnie w kilku okręgach. Najwięcej osad tego typu powstało w pow. nowogardzkim i gryfińskim, wśród wielkich lasów na prawym brzegu Odry. Na lewym brzegu tej rzeki skupiło się kilka kolonii około Warpna. Założono także kilka osad na pograniczu lasów w pobliżu Stepnicy. Liczne nowe siedziby utworzono w borach północnej części pow. szczecińskiego i przyległych gmin pow. białogardzkiego. W pow. bytowskim skolonizowano północno-zachodnią jego część. Karczunki podjęte wśród ogromnych lasów Nowej Marchii nie zdołały wpłynąć silnie na jej ogólny krajobraz, gdyż rozsiane były po bardzo wielkim obszarze. Najwięcej tych osad skupiło się na krawędzi doliny Noteci. W pasie przymorskim powstały poszczególne kolonie w pow. kołobrzesckim, koszalińskim, sławieńskim i lęborskim.³⁵⁾

W XVIII wieku podjęto też z ramienia rządu pruskiego osuszanie bagien i jezior. Mokradła nadnoteckie zamienione zostały w latach 1770—80 na żyzne łąki. Obniżono znacznie poziom jezior: Miedwie, Wielim, Czerezsieka w powiecie szczecińskim. Spuszczono jeziora koło Parsęcka w powiecie białogardzkim, Węgorzyna w powiecie łobeskim, Lékna w powiecie koszalińskim, Trzęsacza w powiecie gryfińskim itd.³⁶⁾

Działalność karczunkowa na ziemiach Rzeczypospolitej zaznaczyła się w mniej silnym stopniu. Założono kilka osad koło Piły, nieco więcej w borach powiatu chojnickiego, kościerskiego i starogardzkiego. Rozbudowano także do rzędu wsi wiele drobnych osiedli leśnych. W okolicy Gdańska przetrzebiono niektóre odcinki lasów podmiejskich. Rozbudowa Bydgoszczy i innych miejscowości tego regionu nastąpiła również częściowo kosztem przyległych lasów. Powstały wtedy Kapuściska, Witostawek, Bielawy. Wytrzebiono kilka większych rewirów leśnych koło Buczka i Krojanki w pow. złotowskim. W ogólnym wyniku uszczuplenie powierzchni leśnej w drugiej połowie XVIII wieku nie dorównało jednak karczunkom poprzednich stuleci.³⁷⁾

Pierwsza połowa XIX wieku zaznaczyła się dalszym kurczeniem się powierzchni leśnej. Wpłynęła na to w znacznym stopniu przebudowa ustroju rolnego dokonana po wojnach napoleońskich. Uwłaszczenie włościan i zniesienie służebności na obszarze państwa pruskiego pociągnęło karczunek wielu odcinków leśnych. Ulepszenie metod uprawy oraz wzrastający popyt na produkty rolne skłaniały do zamieniania lasów na pola uprawne. Rozbudowa miast wywołała wielkie zapotrzebowanie na drewno opałowe i budulcowe a ponieważ reforma agrarna i kryzys gospodarczy po wojnach poderwały majątkowo właścicieli ziemskich, ratowali się oni wyrabując te lasy. Rozpoczęły się masowe karczunki, likwidowano zwłaszcza enklawy leśne, rozsiane na obszarze dóbr. Z prywatnymi właścicielami współzawodniczyły gminy i fundacje, wynajdując przeróżne powody, by uszczuplić stan posiadanych lasów. Wyręby przybrały tak znaczne rozmiary, że władze państwowe poczęły stawiać coraz większe trudności przy udzielaniu zezwoleń. Niebezpieczeństwo zupełnego ogołocenia kraju skło-

³⁵⁾ Zimmermann K., o. c., II, s. 5, 191.

³⁶⁾ Berg. Pom. II, 7, s. 850 i nn. Kamni — mapy.

³⁷⁾ Zimmermann K., o. c., II, s. 332.

niło rząd pruski do ujęcia gospodarki leśnej w racjonalne ramy planu. W drugiej połowie XIX wieku nie tylko ograniczono możność zamieniania lasów na rolę, ale podjęto również akcję zalesiania nieużytków. Między innymi umocniono lotne wydmy koło Dziwnowa, Łeby i na Helu. Zalesiono piaszczyste pola wsi Róg w pow. bytowskim i Poniki w pow. białogardzkim. Prowadzono również w dalszym ciągu prace regulacyjne jezior, rzek i bagien. Skutkiem tych posunięć spadek powierzchni leśnej został niemal zupełnie powstrzymany a drzewostany zarówno na Pomorzu Zachodnim, jak i w częściach kraju, które po roku 1920 powróciły do Polski, przedstawiały się na ogół zadowolniająco. Dopiero działania minionej wojny spowodowały znaczne zniszczenia szaty leśnej. Dokładne rozmiary i znaczenie tego procesu można będzie ocenić dopiero za lat kilka, gdy będziemy rozporządzali szczegółowymi zestawieniami.

Śledząc dzieje osadnictwa Pomorza na przestrzeni ośmiu wieków stwierdzamy, jak bardzo się skurczyła szata leśna tych okolic od czasów piastowskich. Dla uprzytomnienia sobie tego procesu podjęliśmy próbę ustalenia wyników cyfrowych na podstawie obliczeń powierzchni poszczególnych sygnatur mapy. Ze względu na niedokładność takiego pomiaru cyfry poniższe traktować należy jedynie w przybliżeniu.

Obszar lasów współczesnych	ok. 12,500 km ²
Trzebieże XIX wieku	„ 1,700 „
Trzebieże 1740—80 r.	„ 400 „
Trzebieże 1500—1740 r.	„ 2,800 „
Trzebieże XIV i XV w.	„ 2,200 „
Trzebieże XII i XIII w.	„ 1,000 „
Trzebieże z niewiadomych bliżej okresów	„ 2,500 „
Przypuszczalny ob. pralasu od X do XI w.	„ 23,100 „

Z powyższego zestawienia wynika, że dzisiejsze drzewostany stanowią zaledwie 50% puszczy, która zalegała kraj pomorski za czasów Krzywoustego.

Dzisiaj w dobie gospodarki planowej znaczenie lasów jest należycie oceniane, toteż możemy żywić nadzieję, że ową pozostałość szaty leśnej Pomorza przeżyjemy nie umniejszoną następnym pokoleniom.

OBJAŚNIENIA DO MAPY.

Mapa odtwarza stan szaty leśnej w następujących okresach:

I. Przypuszczalny zasięg pralasu w zaraniu okresu historycznego Pomorza. Sygnatura powyższa obejmuje wszelkie te obszary, których dawniejsze zalesienie przyjmujemy tylko na podstawie wniosków pośrednich, np. materiału toponomastycznego, stanu gleb ogólnych wiadomości o lokacjach itp. Tego rodzaju wnioski nie dają jednak ścisłych podstaw do chronologii, toteż niektóre z owych ongiś zalesionych terenów mogły zostać wykarczowane we wczesnym średniowieczu, inne później. Wspólną cechą stanowi jedynie okoliczność, że w okresie dziejowym, mniej lub więcej odległym, były one prawdopodobnie pokryte puszcza.

II. Obszar lasów, wytrzebionych w XII i XIII wieku. Jako daty graniczne przyjęliśmy lata od 1150—1300.

III. Obszar lasów, wytrzebionych w XIV i XV wieku. Daty graniczne 1300—1500 r.

IV. Obszar lasów, wytrzebionych w XVI, XVII i połowie XVIII wieku. Daty graniczne 1500—1740 rok.

V. Obszar lasów, wytrzebionych w czasie rozkwitu kolonizacji XVIII wieku. Jako daty graniczne przyjęliśmy rok 1740 — wstąpienie na tron króla pruskiego — Fryderyka II, oraz rok 1789 — ukazanie się mapy Pomorza Gilly'ego. Ważniejsze kolonie, powstałe na nowinach, zaznaczono kółeczkiem. Nie uwzględniono na mapie powiększenia przez karczunek istniejących już osad, jak również tych kolonii, które założono na zmeliorowanych bagnach i łąkach.

VI. Zasięg lasu około roku 1800. Na podstawie map: 1. v. Schrötter, Karte von Ost und Westpreussen... nebst dem Netzedistrict (1796—1802) 1:150.000. 2. Gilly D. Karte von Vor und Hinterpommern 1789 r. 1:175.000. 3. Odcinki Nowej Marchii w oparciu na mapie, załączonej do pracy H. G. Osta „Die zweite deutsche Ostsiedlung im Drage und Küddowgebiet”.

VII. Współczesny zasięg lasu. Według niemieckiej mapy sztabowej D. H. K. 1:300.000, wydanie 1940 r.

Wykorzystane źródła i dzieła pomocnicze

A. P. Sz.	— Akta Archiwum Państwowego w Szczecinie.
Acta jud.	— Acta judiciorum eccles. dioec. Vladislaviensis wydał B. Ulanowski.
Barten H.	— Die Siedlungen in Südwestpolen (Mannus VI, 1933 r.).
Beh. Sch.	— Beheim Schwarzbach M., Hohenzollernsche Kolonisationen, Leipzig 1874.
Berg. Brand.	— Berghaus H., Landbuch der Mark Brandenburg 1860.
Berg. Pom.	— Berghaus H., Landbuch des Herzogtums Pommern. 1862.
Blanke	— Blanke A., Aus den vergangenen Tagen des Kreises Schlochau, Schlochau 1936.
Burg. Keyn.	— Księgi burgrabiowskie keyńskie. A. P. Poznań.
Bütow	— Kreis Bütow (praca zbiorowa). Stettin 1938.
Castr. Pos.	— Księgi grodzkie poznańskie A. P. Poznań, Codex diplomaticus Brandenburgiae. Wyd. Riedel.
CDPol.	— Codex diplomaticus Poloniae. Wyd. Rzyszczewski i Muczkowski.
C. Pom.	— Codex Pomeraniae diplomaticus, wyd. Hasselbach K. F. W. i Kosegarten I. G. L.
Cramer L. B.	— Cramer A., Gesch. der Lande Lauenburg und Bütow, Lauenburg 1858.
DC.	— Akta kapituły Kamień. 1480—1719 r. w Archiwum parafialnym w Kamieniu.
DCSL.	— Documenta Capitaneatus Slochoviensis 1473—1771. wyd. P. Panske (Tow. Nauk. Toruń. Fontes 1935).
Dobrowolska K.	— Osadnictwo Puszczy Sandomierskiej. (Kraków. Odczyty geograficzne, nr 14, 1931).
Dok. Kuj.	— Ulanowski B., Dokumenty kujawskie i mazowieckie.

- Dylik Jan — O najważniejszych elementach kształtujących okres przedhistoryczny osadnictwa. (Przegląd Geograficzny, nr 16, 1936).
- Fierich J. — Kultury rolnicze, zmianowanie i zbiory w katastrze józefińskim (R. Dz. Społ. G. XII, 1950).
- Fischer G. — Das Land Lebus. Frankfurt 1936.
- Frenzel W. — Siedlungsgeschichtliche Betrachtungen 1922.
- Gebhard — Gebhard O., Fridericianische Pfälzerkolonien in Brandenburg und Pommern. Stettin 1939.
- Goerke — Goerke O., Flur und Ortsnamen im Kreise Flatow.
- Gohr. — Gohrbandt E. Geschichte der Kolonisation des süd-östlichen Hinterpommerns vom 16—18. Jahrh. (mapa) (Balt. Stud. 38, 1936).
- Gollmert L. — Das Neumärkische Landbuch Markgraf. Ludwigs des Älteren vom J. 1337. (Mitt. d. Histor. Stat. Ver. Frankfurt 13, 1861—62).
- G. Ost. Dr. K. — Gothard-Ost. H., Die zweite deutsche Ostsiedlung im Drage und Küddow. Gebiet. (Deutschland u. d. Osten 12—13, 1931).
- G. Ost. Rec. — Gothard-Ost. H., Recenzja Atlasu N. St. Zach. (Balt. Stud. 37, 1935, s. 376—7).
- Grekow B. — Prawidłowości w dziejach chłopów w Europie. [Kw. Hist. 56, 1948].
- Gross H. — Stepentheorie und die Vorgeschichtliche Besiedlung Ostpreussens (Altpreussen 1935—36).
- Hartnack — Hartnack W., Die Küste Hinterpommerns. Greifswald 1926.
- Hirsch. — Hirsch. T., Gesch. des Karthäuser Kreises bis zum Aufhören der Ordensherrschaft. (Ztschr. d. Westpreuss. Geschichtsver. 5, 1881. 5).
- Hład. — Hładyłowicz K. J., Zmiany krajobrazu i rozwój osadnictwa w Wielkopolsce od XIV do XIX w. (Bad. z dz. społ. gosp. Nr 12, 1932).
- Holst. — Holsten R., Deutsche Waldnamen in Pommern. (Balt. Stud. 41, 1939).
- H. Sch. — Handfesten der Komturei Schlochau Panoke P. (Quellen u. Darstellungen zur Gesch. Westpr. 10).
- Inw. czł. — Kościński K., Inwentarz star. człuchowskiego z 1748 r. (R. T. N. Toruń, 11, 1904).
- I. Bydg. — księgi grodzkie bydgoskie Inscriptiones Arch. Państw. Poznań.
- I. N. — księgi grodzkie nakielskie Inscriptiones. Arch. Państw. Poznań.
- I. Poz. — księgi grodzkie poznańskie Inscriptiones. Arch. Państw. Poznań.
- Jud. Bydg. — księgi sądowe bydgoskie. Arch. Państw. Poznań.
- Jud. Valc. — księgi sądowe waleckie. Arch. P. Poznań.
- Kammin — Kreis Kammin — Land (praca zbiorowa) Stettin 1938.
- Kasiske — Kasiske K., Das Deutsche Siedelwerk des Mittelalters in Pommerellen. Königsberg 1928.

- Kinka — Kinka W., Wprowadzenie buku i innych rodzajów.... w drzewostanach sosnowych. Warszawa 1948.
- Kopitke — Kopitke R., Kreis Lauenburg, Königsberg 1932.
- Koronowo kl. A. — dyplomy klasztoru Koronowo. Arch. Państw. Poznań.
- Koronowo kl. B. — księgi przywilejów klasztoru Koronowo. Arch. Państw. Poznań.
- Kozierowski St. — Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej, cz. I, Pomorze. Poznań 1945.
- " " — Badania nazw topograficznych dzisiejszej archidiecezji gnieźnieńskiej, Poznań 1914.
- " " — Badania nazw topograficznych dzisiejszej archidiecezji poznańskiej. (R. T. N. P. IV. Poznań 41—426 1916).
- " " — Badania nazw topograficznych na obszarze zachodniej i środkowej Wielkopolski (R. T. N. P. Poznań, 47—48. 1921—22).
- " " — Badania nazw topograficznych starej Wielkopolski. Poznań 1939.
- " " — Pierwotne osiedlenie dorzecza Warty. (Slavia Occ. V. 1926).
- Kr. Kl. — Kratz G., Klempin R. Die Städte der Prov. Pommern. Berlin 1865.
- Kujot O. P. — Kujot St., Opactwo pelplińskie. Pelplin 1875.
- Kujot Par. — Kujot St. Kto założył parafie w dzisiejszej diecezji chełmińskiej? (R. T. N. Toruń. 10—12. 1903—1905).
- Krajna W. — Krajna — Wielatowski, Ziemia złotowska. Poznań 1928.
- KWP. — Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski.
- Lepke H. — Das Land Tempelburg. (Balt. Stud. 35. 1933).
- Lib. Benef. — Liber beneficiorum Jana Łaskiego.
- Lorenz F. — Die Bevölkerung der Kaschubei zur Ordenszeit. (Z. W. G. Ver. 66. 1926).
- Łęga — Łęga W., Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu. Toruń 1932. Tom 1—2.
- " — Łęga W. Obraz gospodarczy Pomorza Gdańskiego w XII i XIII wieku. Inst. Zach. 1949.
- Maas W. — Beziehungen zwischen ältester Besiedlung, Pflanzenverbreitung und Böden (Deutsch. W. Zeitschr. f. Polen 13 1928).
- " " — Die Entstehung der Posener Kulturlandschaft (Deutsch. W. Zeitschr. f. Polen 1927).
- " " — Die Entwaldung des Posenerlandes (Petermanns Mitt. 1929).
- Matrikeln — Klempin R., Matrikeln u. Verzeichnisse der Pommerischen Ritterschaft, Berlin 1863.
- Matthy Vis. — Wizytacja 1766 r.
- Matr R. S. — Wierzbowski T., Matricularum Regni Summaria.
- Mecke — Mecke M., Bauerntum und Grossgrundbesitz des Kreises Rummelsburg. Rummelsburg 1928.
- Mon. Vlad. — Monumenta Historica Dioecesis Vladislaviensis.

- Mortensen H i G. — Die Besiedlung des nordöstlichen Ostpreussens bis zum Beginn des XVIII Jhd. (Deutschl. u. d. Osten 7—8, 1937).
- Mühl — Mühl J., Gesch. der Dörfer auf der Danziger Höhe, Danzig 1938 (Quellen und Darstellungen zur Gesch. Westpreussens. 21).
- MUB. — Mecklenburgisches Urkundenbuch.
- Niessen — Niessen P., Beitr. zur Gesch. d. Stadt Falkenburg. Jastrow 1933.
- Nietscht H. — Zwei Pollendiagramme aus dem Grossen Gelüch (Abh. u. Berichte d. Pommer. Naturforsch. Gesellschaft 1928).
- NSDAP. — Kulturtag der N. S. D. A. P. Kreis Neustettin, Neustettin 1933.
- Oltuszewski W. — Polodowcowa historia lasów południowo-zach. Wielkopolski w świetle analizy pyłkowej (P. T. P. N. Prace Kom. Mat. Przyr. Ser. B. I. X. z. 7. 1948).
- OS. — Kayser E. Olivaer Studien (Zeitschr. des Westpreuss. Geschichtsvereins 72).
- Paczkowski — Paczkowski J. Opis królewskiej w woj. pomorskim w malborskim 1664 r. Toruń 1938.
- Paradowski — Paradowski J. Osadnictwo w z. chełmińskiej (Bad. z dz. sp. i gosp. 28 r. 1936).
- Paszewski A. — Uwagi o historii lasów na Pomorzu w świetle analizy pyłkowej (Acta Soc. Botan. Pol. XI. supl. 1934).
- Plechadow J. — Podstawowe zagadnienia marksizmu. Warszawa 1949.
- Ostrowitianow K. — Zarys ekonomiki przedkapitalistycznych formacji. Warszawa 1948.
- Pll. U. B. — Pommerellisches Urkundenbuch. Wyd. Perlbaoh M.
- PÜ. — Pommersches Urkundenbuch. Wyd. Klompin R.
- Pr. U. B. — Preussisches Urkundenbuch. Wyd. Hein M.
- Prutz — Prutz H. Gesch. des Kreises Neustadt. Danzig 1872.
- Raumer — Raumer O. W. Neumark Brandenburg im J. 1337. Berlin 1837.
- Rel. Keyn. — księgi grodzkie keyńskie. Relationes. Arch. P. Poznań.
- Rel. Nacl. — księgi grodzkie nakielskie. Relationes. Arch. Państw. Poznań.
- Rel. Valo. — księgi grodzkie waleckie. Relationes. Arch. Państw. Poznań.
- Rel. Pos. — księgi grodzkie poznańskie. Relationes. Arch. Państw.
- Res. Pos. — księgi grodzkie poznań. Resignationes. Arch. Państw. Poznań.
- Rink — Rink J., Die Orts- und Flurnamen der Koschneiderei. Danzig 1926.
- Rudolphson — Rudolphson Z., Gesch. Naugardts. Berlin 1911.
- Rummelsburg — Kreis Rummelsburg (praca zbiorowa), Stettin 1938.
- Rusiński — Rusiński Wł., Osady tzw. Oleńców w dawnym woj. poznańskim. Poznań 1939.
- Schmitt D. C. — Schmitt F. W., Gesch. des Deutscheroner Kreises, Thorn 1867.
- Schmitt Flat. — Schmitt Fr., W. Kreis Flatow. Thorn 1867.

- Schuch — Schuch H., Historische Nachrichten über die Landschaft um Berent. (Zeitschr. des Westpr. Gesch. Vereins 10).
- Schultz D. K. — Schultz Fr., Gesch. des Kreises Deutsch-Krone. Deutsch-Krone 1902.
- Schultz D. K. L. — Schultz Fr., Das Deutschkronerland im XIV. Jahrh. (Zeitschr. d. Westpr. Gesch. Ver. 39, 1899).
- Schultz Dirsch. — Schultz Fr., Gesch. des Kreises Dirschau. Dirschau 1907.
- Schultz Kösl. — Schultz Fr., Die Orts- und Flurnamen im Kreise Köslin. Köslin 1935.
- Schultz Lauenbg. — Schultz Fr., Gesch. des Kreises Lauenburg. Lauenburg 1912.
- Schlüter — Schlüter O., Wald-, Sumpf- und Siedlungsland in Ostpreussen. Halle 1921.
- Schwengel — Schwengel J., Ad Historiam ecclesiasticam Pomeraniae apparatus pauper... 1749 r. (Fontes T. N. Toruń 1912—17).
- SNetz. — Schulz W., Die II-te Deutsche Ostsiedlung im Westl. Netzegau (Deutschl. u. d. Osten 9—10, 1938).
- Semkowicz W. — Semkowicz W., O potrzebie i metodzie badań nad krajobrazem pierwotnym. (Pam. IV Zj. H. Pol. Poznań 1925).
- Stadie — Stadie B., Der landrätliche Kreis Stargard (Altpreuss. Monatsschrift, 4, 1867).
- Stalin J. — Stalin J., O materializmie dialektycznym i historycznym.
- Szafer Wł. — Szafer Wł., Zarys ogólnej geografii roślin. Warszawa 1949.
- Thomaschewski M. — Historia lasów na Pomorzu w świetle analizy pyłkowej (Rocz. N. Roln. Leśn. 29, 1933).
- Trotha — Trotha Ch., Entwicklung der ländlichen Siedlungen im Kösliner Küstengebiet. Kiel 1933.
- Tümpel — Tümpel K., Neustettin. Neustettin 1910.
- UBBorecke — Sello O., Geschichtsquellen des burg- und schlossgesessenen Geschlechts v. Borecke. Berlin 1907.
- UBBehr — Liesch E., Gesch. des Geschl. v. Behr. b. d.
- UBDevitz — Gantzer, Gesch. der Familie v. Devitz. I. Bd. Halle 1912.
- UBKleist — Kraz G., Urkundenbuch zur Gesch. des Geschlechts v. Kleist. Berlin 1862.
- UBKöller — Köller M., Urkundenbuch des pommerschen Geschlechts v. Köller b. d.
- UBKröcher — Kröcher A. H., Urkundenbuch zur Gesch. des Geschlechts v. Kröcher. Berlin 1864.
- UBWedel. — Wedel v., Gesch. des schlossangesessenen Geschlechts v. Wedel. Leipzig 1844.
- UBZitzewitz — Stoientin M., Gesch. des Geschlechts v. Zitzewitz. Urkundenbuch. Stettin 1900.

- UTuch — Urkunden der Komturei Tuchel. Wyd. P. Panske (Quellen u. Darstellungen zur Gesch. Westpreussens nr 6).
- Waschinski E. — Waschinski E., Gesch. der Johanniter-Komturei und Stadt Schöneck. Danzig 1904.
- Wille — Wille O., Zur Besiedlung des Newen Stettiner Landes. Neustettin 1938.
- Winguth — Winguth E. Kolonisationstätigkeit Friedrichs des Grossen im Amte Bütow. (Monatsbl. d. g. f. Pommern, Gesch. 53. 1939).
- Wodziczko A. — Wodziczko A., Polodowcowa historia lasów Wielkopolski w świetle analizy pyłkowej. (Wyd. Kom. Ochr. Przynr. 6. 1936).
- Wycech Cz. — Wycech Cz., Powiat chojnicki. Chojnice 1936.
- V. A. Cam. — Visitatio archidiacon. Caminensis. 1653 r. (Fontes T. N. T. 13).
- V. A. Pomm. — Visitaciones Archidiaconatus Pomeraniae a Hieronimo Rozrażewski 1582—1600. (Fontes T. N. T. 1).
- Zechlin — Zechlin, Der Neustettiner Kreis. (Balt. Stud. 36. 1886).
- Zechl. Sch. — Zechlin, Die Kreise Schivelbein und Dramburg (Balt. Stud. 36. 1886).
- Ziesemer W. — Ziesemer W., Das Grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens. Danzig 1921.
- Zimmermann — Zimmermann K., Fryderyk II i jego kolonizacja rolna. Poznań 1915.
- źr. Dż. — Źródła Dziejowe ks. 23. Tom 12. Prusy Królewskie. Wielkopolska I.

Cytowane archiwalia Archiwum Państwowego w Poznaniu zostały wykorzystane przez St. Kozierowskiego w jego Badaniach nazw...

Mapy

- Gilly D. — Karte von Vor- und Hinterpommern 1789. 1:175.000.
- Homann J. B. — Tabula marchionatus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae 1728.
- Kozierowski St. — Atlas nazw geogr. Słowiańszcz. Zach. cz. I Poznań 1945.
- Lubinus E. — Nova illustrissimi principatus Pomeraniae descriptio 1618.
- Montargues P. — Particulire Karte v. Pommern 1720. 1:240.000 (odcinek Pyrzyce) (Balt. Studien 36. 1934).
- Schrötter — Karte von Ost- und Westpreussen... nebst dem Netzedistrikt 1796—1812 4. 1:150.000.
- Stache G. — Mapa dziejowa szaty leśnej (Wirtschafts- und Verkehrsgeographischer Atlas von Pommern, Greifswald 1939).

Mapy katastralne woj. szczecińskiego i bydgoskiego.

Mappa specialis continens limites inter Regna Poloniae et Prussiae 1772 r.

Mapa 1:300 000 Deutsche Heereskarte, wyd. 1940.

Mapy niemieckie i polskie 1:100 000.

Brak miejsca nie zezwolił na uwidocznienie w wykazach wszystkich wzmianek odnoszących się do danych miejscowości. W zasadzie podaliśmy przekaz chronologicznie najpóźniejszy. W razie istnienia kilku przekazów umieszczono przede wszystkim cytaty ze źródeł i opracowań źródłowych. Nazwy miejscowości podano w brzmieniu, zatwierdzonym przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych przy Ministerstwie Administracji Publicznej. W braku orzeczenia — według Atlasu nazw Geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej ks. St. Kozierowski.

Jeśli miejscowość posiadała w dawnych źródłach polskich i łacińskich nazwę zupełnie inną lub też znacznie odbiegającą od obecnej, brzmienie jej podano w nawiasie.

Daty oznaczają wzmiankę w źródłach. Jeżeli powstanie osady wyprzedziło znacznie wzmiankę, zaznaczamy np. przed r. 1700.

Skróty

karcz. : bagno	—	oznacza osady, które choć zapewne istniały już dawniej, to w wymienionym okresie uległy znacznemu powiększeniu kosztem lasu
folw.	—	folwark
jez.	—	jezioro
k.	—	koło
karcz.	—	osada powstała w całości lub w większej części na karczunku
karcz. i bagno	—	osada założona częściowo na terenie zarostym, częściowo na osuszonych mokradłach,
m.	—	między
n.	—	nad
op.	—	osada opuszczona i zarosła lasem
p.	—	pod
rz.	—	rzeka
s.	—	strona
w.	—	wieś
wym.	—	wymienioną
wz.	—	osada wznowiona
zał.	—	data założenia

WIADOMOŚCI O LASACH

Wiek XII do XV

Powiat białogardzki

Byszyno	— osada nawodna	VIII—IX. Łęga, II, s. 582
Lome	— las k. Dziwogóry	
Łośnica	— osada wczesno - historyczna	1321 r. PU. VI, nr 3491. ok. 900 r. Łęga, II, s. 562.
Zuchenvorth	— las m. Kościernicą a Kisielicami	1299 r. PU. III, nr 1902.
—	las k. Brpnowa	1368 r. Zechlin, Sch. s. 85.

Powiat bydgoski

Bartodzieje	— barcie	1298 r. Matr. R. Sum. III. 1430.
Kalnykierz	— las m. Wudzynem a Kottmierzem	1325 r. Koronowo kl. B.1. fol. 111.
Knieja	— las k. Koronowa	1315 r. Hład., s. 249.
Mieszkowa	— osada p. Dąbrówką	1373 r. Koronowo kl. A., nr 170.
Dąbrowa	— las k. Szczutkowa	1373 r. Koronowo kl. A. nr 111.
—	— lasy w Lucimiu, Mąkowsku i Osieku	1359 r. Koronowo kl. A. nr 89.

Powiat bytowski

Ciemno	— karcz.	1345 r. Cramer, II, s. 173.
Dąbie	— karcz.	przed 1419 r. Bütow, s. 189.
Dąbrówka	— karcz.	przed 1387 r. Bütow, s. 187.
Jeleńcz	— karcz.?	1354 r. Bütow, s. 213.
Kanin	— las m. Retkowicami a Pogrzezszowem	1348 r. Cramer, II, s. 228.
Modrowo	— karcz.	1345 r. Cramer, II, s. 174.
—	— las n. rz. Kamienią	1345 r. Cramer, II, s. 174.

Powiat chojeński

Chwarszczany	— w. wśród lasów	1234 r. KWP. nr 141.
Dargomyśl	— w. wśród lasów	1234 r. CDB. I. 19, s. 2.
Hogehyde	— puszcza k. Chojny	1353 r. CDB. I. 18, s. 348.
Przyjezierze	— karcz.	po 1337 r. G. Ost, Dr. K., s. 33.
Smolnica	— puszcza na zach. Bar-nówka	1353 r. CDB. I, s. 229.
Sonnenberg	— las k. Trzeńska	1307 r. CDB. I. 19, s. 69.
Warnica	— osada rolnicza	X—XI Łęga, II, s. 563.
—	— las k. Góralie	1317 r. CDB. I. 19, s. 70.
—	— puszcza k. Mętna	1217 r. CDB. I. 19, s. 174.
—	— puszcza k. Garnowa i Krajnika	1360 r. CDB. I, 19, s. 239.
—	— puszcza m. Mościcami a Bogustawiem	1295 r. CDB. I. 19, s. 9.
—	— puszcza nad rz. Myślą	1235 r. P. U. I, nr 310.
—	— puszcza n. rz. Rurką	1235 r. P. U. I, nr 310.

Powiat chojnicki

Angowiec	— karcz.	1357 r. H. Sch. nr 64.
Charzykowy	— os. rybacka	VIII—IX w. Łęga, II, s. 567.
Chojniczki	— karcz.	1326 r. H. Sch. nr 5.
Ciecholewy	— os. rolnicza	VIII—IX w. Łęga, s. 567.
Cołdanki	— karcz.	1339 r. PrUB. III, nr 260.
Czarniż	— karcz.	ok. 1400 r. Kasiske, s. 189.
Dąbrowa	— las m. Sampolnem	
Lipicka	— i Żychcami	1326 r. HSch. nr 4.

Dąbrowa			
k. Karszyna	— karcz.		1367 r. UTuch, nr 70.
Gitkowles	— k. Mokrego		1330 r. UTuch, nr 7.
Glandowo	— karcz. n. jez. Niwy		1378 r. HSch, nr 121.
Główczewice	— karcz.		1370 r. UTuch, nr 74.
Górki	— część. karcz.		1378 r. UTuch, nr 80.
Jerzmiarki	— karcz.		1357 r. HSch, nr 61.
Jeziorki	— karcz.		1362 r. HSch, nr 79.
Karsin	— karcz.		1360 r. UTuch, nr 60.
Klaskowy	— karcz.		1340 r. HSch, nr 11.
Lešno	— karcz.		1354 r. UTuch, nr 45.
Lichnowy	— karcz.	ok.	1363 r. UTuch, nr 66.
Lotyń	— karcz.		1355 r. HSch, nr 52.
Łąg	— część. karcz.		1354 r. UTuch, nr 44.
Meślino	— część. karcz.		1365 r. UTuch, nr 68.
Moszczenica	— część. karcz.		1323 r. HSch, nr 1.
Niwy	— karcz.		1352 r. HSch, nr 45.
Nierzostowo	— bagno zarosłe		1326 r. HSch, nr 5.
Nowy Dwór- Trzecianno	— karcz.		1356 r. UTuch, nr 48.
Nowa Cerkiew	— karcz.		1326 r. USch, nr 6.
Orlik	— karcz.		1356 r. UTuch, nr 50.
Ostrowite	— część. karcz.		1353 r. UTuch, nr 56.
Rytel	— karcz.	ok.	1430 r. UTuch, nr 135.
Zalesie	— karcz.?		1360 r. UTuch, nr 61.
Zabno	— karcz.	ok.	1340 r. UTuch, nr 19.
—	puszcza n. Brdą		1353 r. UTuch, nr 38.
—	puszcza k. Lotyna		1425 r. HSch, nr 173.
—	puszcza n. Jez. Charzy- kowskim		1374 r. HSch, nr 106.
—	puszcza k. Swornigaca		1322 r. UTuch, nr 89.

PIUB, nr 483, r. 1291.

Powiat choszczeński

Działdzin Kierz	— las k. Klukowa		1313 r. PU, V, nr 2816.
Hegeholtz	— las m. Lubienłowem a Kraśnikiem		1377 r. CDB, I, 18, s. 7.
Kolsk	— osada		VIII—X w, Łęga, II, s. 573.
Smolary	— las n. rz. Iną		1286 r. PU, II, nr 1394.
Starzyc	— las n. jez. Starzyc		1286 r. PU, II, nr 1394.
—	puszcza k. Drawna		1364 r. KWP, nr 1518.
—	puszcza k. Górzna		1435 r. CDB, I, 19, s. 488.
—	puszcza m. Korytowem a jez. Somite		1237 r. KWP, nr 202.
—	puszcza m. Moczalami i Radęcinem		1440 r. CDB, I, 18, s. 40.
—	puszcza m. Wołogoszczą, Słwinem, Radęcinem a rz. Suchą		1353 r. CDB, I, s. 302.
—	las k. Osieczna		1361 r. CDB, I, 19, s. 467.

Powiat człuchowski

Barkowo	— karcz.		1347 r. HSch. nr 20.
Białe Bór	— zwierzyniec	przed	1382 r. Kasiske, s. 179.
Bincze	— karcz.		1397 r. HSch. nr 154.
Bielce	— las		XIV w. Blanke, s. 13.
Biskupnica (Gębarzów)	— karcz.		1349 r. HSch. nr 65.
Brzeźno	— karcz.		1348 r. HSch. nr 22.
Bukowo	— karcz.		1352 r. HSch. nr 37.
Chrzastowo	— karcz.	przed	1350 r. HSch. nr 32.
Cierznie	— karcz.		1351 r. HSch. nr 35.
Czarze	— wśród lasów		1395 r. HSch. nr 152.
Dębica	— karcz.?		1352 r. HSch. nr 42, Łęga, . 609.
Dyminek	— karcz.		1385 r. HSch. nr 46.
Dźwierzno	— karcz.?		1374 r. HSch. nr 103.
Garbek	— las		1309 r. Blanke, s. 134.
Gębarzów	— las	przed	1344 r. KWP. nr 1234.
Grabowo	— las n. m. Grabowa i Przeradza		1381 r. HSch. nr 134.
Gwieździn	— karcz.		1376 r. HSch. nr 113.
Jęczniki Małe	— karcz.	przed	1350 r. HSch. nr 28.
Koczała	— karcz.		1356 r. HSch. nr 59.
Kaliska	— karcz.		1385 r. HSch. nr 147.
Krepsk	— grodzisko		VIII—XII w. Łęga II, s. 532.
Krzemieniewo	— część. karcz.		1378 r. HSch. nr 120.
Lisewo	— karcz.		1340 r. PrUB. III, nr 288.
Łoza	— karcz.		1360 r. HSch. nr 73.
Mokrawica	— las k. Czarza		1411 r. HSch. nr 162.
Myśligoszcz	— część. karcz.		1363 r. HSch. nr 78.
Olszanowo	— karcz.		1376 r. HSch. nr 116.
Pawłówko	— las		1340 r. HSch. nr 16.
Polnica	— osada		XI—XII w. Łęga II, s. 564.
Prusinowo	— część. karcz.		1353 r. HSch. nr 43.
Rozwory	— karcz.		1346 r. HSch. nr 18.
Rychnowo	— karcz.		1351 r. HSch. nr 33.
Rzeczénica	— karcz.		1376 r. HSch. nr 114.
Sokole	— karcz.		1363 r. HSch. nr 82.
Strzeczona	— część. karcz.		1339 r. PrUB. III, nr 288.
—	puszcza n. rz. Rogoźnicą		1414 r. HSch. nr 169.
—	puszcza k. Sierpowa		1413 r. HSch. nr 168.
—	puszcza k. Sokola n. rz. Czarną		1414 r. HSch. nr 168.

Powiat drawski

Mielenko	— osada		VII—X w. Łęga, II, s. 561.
Żabno	— os. nawodna		IX—XII w. Łęga, II, s. 582.
Żarzęcice	— puszcza k. Zarańska		1254 r. PU. II, nr 586.
Żółte	— grodzisko		VIII—XII w. Łęga, II, s. 522.
—	las k. Drawska		1340 r. CDB. I, 18, s. 215, 222.

Powiat gdański wiejski i miejski

Kieżmark	— karcz.	1349 r. Kasiske, s. 125.
Koszwały	— karcz.	1334 r. PrUB. II, nr 828.
Krzywe Koło	— części. karcz.	1358 r. Schultz, Dirsch, s. 291.
Lipicz	— karcz.	XIV w. Kasiske, s. 138.
Lubieszewo	— osada	X—XII w. Łęga, II, s. 569.
Łapin	— części. karcz.	1448 r. Mühl, s. 91.
Łęgowo	— osada	VIII—XI w. Łęga, II, s. 569.
Małecin	— części. karcz.	przed 1339 r. PrUB. III, nr 275.
Mierzeszyn	— części. karcz.	1356 r. Mühl, s. 91.
Mirowo	— osada	XII w. Łęga II, s. 569.
Orunia	— części. karcz.	1338 r. PrUB. III, nr 163.
Przywidz	— osada	XIII—XII w. Łęga, s. 554.
Rąbkowo	— części. karcz.	1317 r. PrUB. II, nr 199.
Rębielec	— karcz.	1332 r. PrUB. II, nr 764.
Rychtebork	— karcz.	XIV r. Kasiske, s. 127.
Skowarcz	— osada	X—XII w. Łęga, II, s. 569.
Szklana Góra	— huta szklana	1419 r. Mühl, s. 91.
Trąbki Małe	— karcz.	1329 r. PrUB. II, nr 670.
Zabornia	— osada	VIII—XI w. Łęga, II, s. 569.
—	las m. Mierzeszynie a Czerniewem.	1418 r. Mühl, s. 91.

Powiat gorzowski

Chwałęcice	— grodzisko	VIII—X w. Łęga, II, s. 564.
------------	-------------	-----------------------------

Powiat gryficki

Bieczyn	— puszcza k. Trzębiatowa	1285 r. PU. II, nr 1325.
—	las m. Sarbią a Gołańczą	1307 r. PU. IV, nr 2385.
—	puszcza m. Włodarką a Zapolicami	1312 r. PU. V, nr 2741.

Powiat gryfiński

Bochwałt	— las m. rz. Tywą a rz. Rurką	1235 r. CDB. I. 19, s. 3.
Bór	— n. rz. Tywą	1255 r. PU. II, nr 608.
Boryński Las	— m. Wełtyniem a Chra- powem	1243 r. PU. I, nr 404.
Dołgobród	— las k. Babina	1235 r. PU. I, nr 237.
Drzenin	— las m. Wełtyniem a Ba- binem	1313 r. PU. V, nr 2816.
(Drenin)	— las m. Wełtyniem a Ba- binem	1313 r. PU. V, nr 2816.
Dreoznica	— osada	VIII—XII w. Łęga II, s. 558.
Krzywin	— las k. Rurki	1234 r. PU. I nr 309.
Renmos	— karcz.	1252 r. PU. I, nr 554.
Rynica	— puszcza na pn. j. Mie- dwie	1313 r. PU. V, nr 2816.
Strażne	— las na wsch. Dąbia	1313 r. PU. V, nr 2816.
Trzebusz		

Zajęczy Ług	— puszcza bagnista k. Rep- towa	1324 r. PU. VI, nr 3747.
—	puszcza m. Dąbiem a rz. Iną	1313 r. PU. V, nr 2816.
—	las k. Pacholąt	1323 r. PU. VI, nr 3723.

Powiat kamiński

Babigoszcz (Babegast)	las m. Przybiernowem — a Stepnicą	1321 r. PU. VI, nr 3491.
Bochelin	— las m. Buszęcinem a rz. Wilczewnicą	1321 r. PU. VI, nr 3530.
Elrebrue	— las m. Kunowem a Wie- kowem	1299 r. PU. III, nr 1404.

Powiat kartuski

Grabowe	— las m. Grabowem a Go- ręcynem	1291 r. PIUB., nr 478.
Grzybno	— las	1386 r. Kujot, Paraf. I, s. 160.
Kokoszki	— część karcz.	XIV w. Kasiske, s. 120.
Niestępowo	— część karcz.	1349 r. Kasiske, s. 138.
—	las m. Garczynem a Wa- rznem	1284 r. PIUB., nr 381
—	las k. Koźmina	1269 r. PIUB., nr 237.

Powiat kołobrzeski

Dębica	— puszcza	1321 r. PU. VI, nr 3491.
--------	-----------	--------------------------

Powiat koszaliński

Będzinko	— karcz.	przed 1313 r. PU. V, nr 2796.
Bielice	— część karcz.	XIII w. Trotha, s. 29.
Borzeń	— karcz.	ok. 1306 r. PU. IV, s. 247.
Chłopy	— karcz.	po 1288 r. Schultz, Köslin, s. 141.
Dobre	— karcz.	przed 1299 r. PU. III, nr 1849.
Dobrzyca	— karcz.	przed 1317 r. PU. V, nr 3127.
Gąski	— karcz.	przed 1288 r. PU. III, nr 468.
Głowaczewo	— karcz.	ok. 1311 r. PU. V, nr 2605.
Gniazdowo	— karcz.?	przed 1416 r. Schultz, Köslin, s. 146.
Łękno	— karcz.	ok. 1288 r. PU. III, nr 468
Mścice	— karcz.	XIII w. Schultz, Köslin, s. 45.
Nesenaslove	— puszcza k. Pustkowa i Mokrego	1287 r. PU. III, nr 1437.
Paprotno	— karcz.?	1420 r. Schultz, Köslin, s. 141.
Sarbinowo	— karcz.	1309 r. PU. IV, nr 2504.
Skrzeszewo	— karcz.	przed 1313 r. PU. V, n, nr 2796.
Słowienkowo	— karcz.	przed 1313 r. PU. V, n, nr 2796.
Śmiechów	— karcz.	przed 1313 r. PU. V, n, nr 2796.
Tymień	— karcz.	XIII w. Schultz, Köslin, s. 194.
Wierzchominko	— karcz.	1317 r. PU. V, nr 3127.

Powiat kościerski

Czernikowo	— karcz.	1405 r. Kasiske, s. 213.
Jezierce	— karcz.	1350 r. Kujot, Pelpl., s. 337.
Junkrowy	— grodzisko — karcz.	1363 r. Kasiske, s. 212.
Kleszczewo	— karcz.	1353 r. Kujot, Pelpl., s. 337.
Modrowo	— karcz.	przed 1335 r. PrUB. II, nr 143.
Nowe Polaszki	— grodzisko	? Łęga, II, s. 549.
Obozin	— część karcz.	1335 r. PrUB. II, 143.
Pogódki	— grodzisko	VIII—X w. Łęga, II, s. 548.
Rudnik	— las k. Polaszek	1289 r. PIUB., nr 447.
Skarszewy	— część karcz.	XIII w. Kasiske, s. 211.
—	las k. Garczyna	1320 r. PrUB, II, nr 305.
—	las k. Pogutek	1269 r. PIUB. nr 237.
—	las k. Piechowie	1324 r. UTuch. nr 4.
—	las n. jez. Kietpin	1324 r. UTuch. nr 4.

Powiat lęborski

Bochów	— puszcza	1379 r. Cramer, II, s. 37.
Glewice	— karcz.	XIV w. Kasiske, s. 147.
Godętowo	— pustkowie	1284 r. PIUB., nr 273.
Łęczyce	— część karcz.	1355 r. Kasiske, s. 144.
Narten	— las k. Cewie	1379 r. Cramer, II, s. 37.
Nowa Wieś	— karcz.	przed 1340 r. Cramer, II, s. 211.
Puzyce	— część karcz.	1356 r. Kasiske, s. 144.
Rozlazin	— część karcz.	1356 r. Kasiske, s. 144.

Powiat łobeski

Silva Petzovén-	k. Strzemieli	1348 r. Berghaus, Pom II. 7,
sis	—	s. 861.

Powiat miastecki

Barnowiec	— karcz.	ok. 1400 r. Rummelsburg, s. 168.
Dretyń	— cz. karcz.	ok. 1450 r. Rummelsburg, s. 177.
Kolczyglówki	— karcz.	XIV w. Rummelsburg, s. 153.
Przeradz	— karcz.?	ok. 1530 r. Rummelsburg, s. 139.
Pustkowo	— karcz.	1350 r. Rummelsburg, s. 162.
Stosinko	— karcz.?	przed 1400 r. Rummelsburg, s. 164.
Zelice	— część karcz.	XV w. Rummelsburg, s. 173.

Powiat myśliborski

Dolziger Heide	— puszcza n. rz. Myślą	1360 r. UB. Wedel, s. 250.
Giżyn	— osada	XI—XII w. Łęga, II, s. 564.
Goltizbruch	— las bagnisty k. Równego	1338 r. CDB. I, 24, s. 28.
—	poręba k. Golenie	1499 r. CDB. I, 24, s. 218.
—	puszcza n. rz. Kłodawą	1300 r. Berghaus, Brand. III, s. 367.
—	las k. Nowogródka	1353 r. CDB. I, 24, s. 54.

Powiat nowogardzki

Berenwinkel	— las k. Radawki	1334 r. UB. Behr., s. 146.
Czac	— puszcza n. Iną	1324 r. PU. II, nr 3747.
Czermnica	— puszcza bukowa	1272 r. PU. II, nr 957.
Eckfir	— dąbrowa m. Goleniowem a Lubezyną	1263 r. PU. II, nr 864.
Glewno	— dąbrowa k. Strumian	1324 r. PU. VI, nr 3747.
Goleniów	— puszcza k. Goleniowa	1324 r. PU. VI, nr 3747.
Kniazia		
Dąbrowa	— k. Trzebusza	1283 r. PU. II, nr 1268.
Trzechel	— puszcza	1273 r. PU. II, nr 957.
Wielgowo	— puszcza	1269 r. PU. II, nr 889.
Wysokie	puszcza m. rz. Dobrą	
Urzecz	— a Maszewem	1269 r. PU. II, nr 889.
—	puszcza na wsch. Dobrej	1318 r. PU. V, nr 3186.
—	puszcza m. Dębim a rz. Iną	1220 r. PU. I, nr 205.
—	puszcza m. Goleniowem, Łożnicą a rz. Iną	1309 r. PU. IV, nr 2544.
—	puszcza m. Przemoczem a rz. Iną	1291 r. PU. III, nr 1588.

Powiat pyrzycki

Śmiardowo	— las bagnisty	1313 r. PU. V, nr 2816.
-----------	----------------	-------------------------

Powiat sępoleński

Przyłaski	— las k. Gronowa	1454 r. Hład., s. 249.
Rzepina	— las m. Lubowem, Ho- wem a Radońskiem	1467 r. Hład., s. 249.
Sośno	— karcz. przed	1441 r. Hład., s. 246.
Suchoręczek (Suchsramb- ske)	— karcz. k. Więcborka	1288 r. KWP. nr 618.
—	— puszcza k. Orzełka	1385 r. KWP. nr. 1385.

Powiat sławieński

Borzyszowa		
Gola	— uroczysko k. Porzecza	1308 r. PU. IV, nr 2416.
Grabina,		
Grabowe	— las k. Wiekowa	1308 r. PU. IV, nr 2416.
Korzybie	— las	1308 r. PU. IV, nr 2416.
Liśnica, Liścina	— las k. Bukowa	1308 r. PU. IV, nr 2416.
Żyrawa	— puszcza n. rz. Wieprz	1324 r. PU. VI, nr 3777.

Powiat słupski

Łysomice (Lysmizse)	— las n. rz. Słupią	1313 r. PU. V, 2774.
------------------------	---------------------	----------------------

Powiat stargardzki

Miedźwiad	— las m. rz. Grzybnica a jez Okunie	1248 r. PU. I, nr 476.
-----------	--	------------------------

Starzyce	— puszcza	1248 r. PU. I, nr 476.
Wieleń	— grodzisko	XI w. Łęga, II, s. 518.
—	puszcza m. Marianowem a rz. Krapiel	1338 r. CDB. I, 18, s. 111.

Powiat starogardzki

Brzeźno	— osada	XII w. Łęga, II, s. 567.
Brzeźno	— las	1305 r. PUUB., nr 631.
Czarny Las	—	XIV w. Kasiske, s. 120.
Linówiec	— karcz.	1335 r. PrUB. II, 3, nr 39.
Rywałd	— karcz.	przed 1341 r. PrUB. III, nr 409.
Szpegawsk	— osada-grodz.	XII w. Łęga, II, s. 546.
Wielbrandowo	— karcz.	przed 1414 r. Kasiske, s. 117.
Załośtów	— las n. jez. Brzeźno	1328 r. PrUB. II, 2, 634.
Zblewo	— część karcz.	1317 r. PrUB. II, nr 198.
Zduny	— osada	IX w.? Łęga II, s. 567.
Zelgoszcz	— karcz.?	XIV w. Kasiske, s. 120.

Powiat strzelecki

Burzów	— kuźnica	po 1350 r. Berg. Brand. III, s. 475.
Dankowska Puszcza	—	1352 r. CDB. I, 18, s. 297.
Dobiegnew	— osada	XI—XII w. Łęga, II, s. 564.
Hoheził	— puszcza m. Dobiegnewem a Wieleniem	1499 r. CDB. I, 18, s. 47.

Powiat szczeciński wiejski i miejski

Kłęskowo	— karcz.?	1274 r. PU. II, nr 990.
Śmierdnica	— puszcza	1313 r. PU. V, nr 2816.
Zydelowe	— las k. Tatynia	1296 r. PU. III, nr 1775.
—	puszcza m. Szczecinem a Wkrą	1281 r. PU. II, nr 1213.
—	puszcza m. Szczecinem a Trzebuszem	1312 r. PU. V, nr 2720.
—	puszcza m. Tatynią a Jasienicą	1276 r. PU. II, nr 1025.

Powiat szczecinecki

Drawień	— las	1364 r. UB. Kleist, nr 83.
Glinki	— „pole” wśród puszczy m. Plytnicą i Głądą	1312 r. KWP., nr 959, 960.
Jastrów	— puszcza k. Qkonka	1364 r. UBKleist nr 83.
Lotyń	— puszcza	1480 r. UBKleist nr 215.
Prośnicko	— osada nawodna	VII—VIII w. Łęga, II, s. 582.
Przybkowo	— osada	X—XII w.? Łęga, II, s. 562.
Tulce	— puszcza	1364 r. UBKleist nr 83.
Radawce	— osada, grodzisko	VII w. Łęga, II, s. 525.
Węgorzewo	— karcz.	po 1364 r. UBKleist nr 83.
Wierzchowo	— grodzisko	IX w.? Łęga, II, s. 526.

Powiat świecki

Kończyce	— grodzisko	XII w. Łęga, II, s. 566.
Len	— dąbrowa k. Lnianna	1337 r. PrUB. II, nr 137.
Osiek	— grodzisko	XII w. Łęga, II, s. 567.
Świekatowo	— grodzisko	XII w. Łęga, II, s. 567.
Udzierz	— karcz.	1340 r. PrUB. II, 318.
Waldewo	— karcz.	1353 r. Kujot, Pelp., s. 339.
—	las m. jez. Grabowo a Wisłą	1239 r. PIUB., nr 69.

Powiat tczewski

Aplinki	— karcz.	po 1340 r. Kasiske, s. 118.
Bielsk	— las k. Pelplina	1305 r. PIUB nr 632.
Ciepie	— grodzisko	XII w. Łęga, II, s. 546.
Dalwin	— karcz.	XIV w. Kasiske, s. 118.
Dębiny	— karcz.	XIII w. Stadie, s. 298.
Janiszewo	— grodzisko	X—XI w. Łęga II, s. 546.
Gnieszewo	— część karcz.	1335 r. PrUB. II, nr 868.
Królowlas	— karcz.	1338 r. PrUB. III, nr 210.
Łipowa Góra	— karcz.	przed 1414 r. Kasiske, s. 117.
Nowa Cerkiew	— karcz.	1302 r. PrUB. II, nr 611.
Opalenie	— karcz.	po 1340 r. Kasiske, s. 118.
Osiek	— las k. Stońcy	1283 r. PIUB., nr 350.
Rombark	— karcz.?	przed 1302 r. PIUB. 609.
Ropuchy	— część las	1387 r. Kujot, Pelp., s. 335.
Rozental	— karcz.?	przed 1372 r. Kasiske, s. 92.
Vingerwald	— las k. Śliwina	1333 r. PrUB. II, nr 776.

Powiat tucholski

Adamkowo- Dąbrówka	— karcz.	1335 r. PrUB. II, nr 34.
Drożdżenica	— grodzisko	XII w. Łęga, II, s. 567.
Kęsowo	— osada	VIII w. Łęga, II, s. 544.
Lubów	— las k. Sumina i Cekeyna	1379 r. UTuch. nr 79.
Łyskowo	— karcz.	1369 r. UTuch. nr 73.
Radzimir	— część karcz.	ok. 1356 r. HSch. nr 81.
Welpin	— karcz.	1343 r. UTuch. nr 17.
—	puszcza k. Czerska	1382 r. UTuch. nr 87.
—	puszcza n. j. Gwiazdów	1379 r. UTuch. 82.

Powiat walecki

S. Brissiensis	— las k. Mechlina	1251 r. KWP. nr 279.
Golin	— puszcza k. Golina	1349 r. CDB. I, 24, s. 33.
Rusínowo	— karcz.	przed 1337 r. Schultz, D. K., s. 316.
S. Simiensis	— las n. rz. Zgniły Zdrój	1251 r. KWP. nr 297.
Trzebin	— karcz.	przed 1381 r. S. Netz, s. 242.
Turze	— las	1251 r. KWP. nr 297.

Zdbice	— puszkowie	1224 r. KWP. nr 225.
—	puszcza k. Lubiesz	
—	i Bytnia	1223 r. KWP. nr 128.
—	puszcza n. rz. Płytnicą	1303 r. PU. IV, nr 2093.

Powiat wejherowski

Chłapowo	— część. karcz.	1359 r. Prutz, s. 196.
Gałęźnica	— bagnisty las k. Darz- lubia	1333 r. PrUB. II, nr 785.
Grażewo	— karcz.	1358 r. Prutz, s. 196.
Lisów	— część. karcz.	1352 r. Prutz, s. 196.
Reda	— część. karcz.	1357 r. Kasiske, s. 141.
Zagórze	— tartak	1400 r. Prutz, s. 207.
Zębłowo	— część. karcz.	1333 r. PrUB. II, nr 790.
—	bór n. rz. Bychownicą	1270 r. PIUB nr 302.
—	las k. Domatowa	1333 r. PrUB. II, nr 785.
—	las k. Karlikowa	1310 r. PIUB. nr 679.
—	las k. Starzyna	1285 r. PIUB. nr 394.
—	puszcza m. Strzelnem a Lepskiem	1340 r. PrUB. II, nr 328.

Powiat wyrzyski

Dąbki	— karcz.?	przed 1431 r. Długosz, Hist. XI.
Dębówka	— karcz.?	przed 1432 r. Hład., s. 244.
Klepaczew	— las k. Łobżenicy	1260 r. Hład., s. 249.
Klepaczew	— las m. Piłą a Wysoką	1260 r. Hład., s. 249.
Krukówko	— las p. Mroczą	1470 r. Hład., s. 249.
Szesz	— las k. Wysokiej	1480 r. Hład., s. 250.
Trzeboń	— karcz. k. Łobżenicy	przed 1502 r. Hład., s. 246.

Powiat złotowski

Babick	— las k. Gronowa	1380 r. KWP. nr 1778.
Czarnosiecz	— puszcza k. Piecnika	1259 r. KWP. nr 282.
Gronowo	— karcz.	1370 r. KWP. nr 1773.
Potulice	— karcz.	1479 r. Hład. s. 245.
Wersk	— las	1467 r. Hład. s. 250.
—	puszcza m. jez. Zalesie a rz. Głomnicą	1225 r. KWP. nr 118.

II. Wiek XVI do XVIII (1740 r.).

Powiat białogardzki

Bystrzyn	— karcz.	1573 r. G. Ost. Dr. K., s. 130.
Cieszyno	— karcz.	1573 r. G. Ost. Dr. K., s. 132.
Dobino	— karcz.	przed 1561 r. Gohr. map.
Gaworkowo	— karcz.	XVII w. Gohr. map.
Głodowa	— część. karcz.	ok. 1700 r. Berg. Pom. III, 1, s. 313.
Kluczkowo	— część. karcz.	XVI w. Gohr. map.

Modrzewice	— puszcza	1628 r. Berg. Pom. III, 1, s. 745.
Parchlin	— część. karcz.	XVII w. Gohr. map.
Rzęsna	— karcz.	XVII w. Gohr. map.
Smęcino	— część. karcz.	po 1628 r. Berg. Pom. III, 1, s. 862.
Toporzylk	— część. karcz.	przed 1560 r. Gohr. map.

Powiat bydgoski

Bartodzieje	— wieś kmieca	1497 r. Acta judic. nr 601.
Borówno	— karcz.	przed 1593 r. Rel. Pos. f. 101.
Brzoza	— karcz.	przed 1539 r. Rel. Pos. f. 254.
Cierpłowo	— pustkowie k. Koronowa	1684 r. APP. Koronowo kl. B. ¹ fol. 119.
Dąbrowa	— „przysiółek w Kapuściskach”	1536 r. I. Bydg. f. 325.
Dębinka	— las na polach Wtelna	1704 r. APP. Koronowo kl. B. ¹ fol. 284.
Dębowy Ostrów	— m. Popielewem i Mirucinem	1723 r. APP. Koronowo kl. B. ¹ fol. 287.
Gogolinek	— karcz.	przed 1583 r. Hład. s. 239.
Kapuściska	— karcz.	po 1536 r. Hład. s. 239.
Karolewo	— karcz.	1720 r. APP. Koronowo kl. A, 194.
Knieja	— barcie k. Tryszczyna	1520 r. APP. Koronowo kl. B. ¹ fol. 155.
Korzenite	— las m. Kotomierzem a Pyszczynem	1583 r. Rel. Nac. r. 1756. f. 185.
Kosowo	— karcz.	przed 1569 r. I. N. f. 213.
Maryówka	— las n. jez. Rybino	1723 r. APP. Koronowo kl. B. ¹ fol. 287.
Ochodza	— las na Bartodziejach	1567 r. Jud. Bydg. f. 267.
Okole	— karcz.	XVII w. Hład. s. 240.
Osowa Góra	— karcz.	XVII w. Hład. s. 240.
Pietrówka	— karcz.	XVII w. Hład. s. 240.
Przyłubie	— karcz.	1583 r. Żr. Dz. s. 260.
Smolary	— karcz.	XVIII w. Hład. s. 240.
Trzebień	— karcz. k. Kotomierza	przed 1583 r. Żr. Dz. s. 256.
Wielunek	— pustkowie k. Koronowa	APP. XVII Koronowo kl. B. 1 f. 120.
Zalesie	— karcz.	przed 1533 r. Hład. s. 239.
—	— las m. Jankowem, Wy- skidnem a Mochlem	1723 r. APP. Koronowo kl. B. 1 f. 287.
—	— las m. Pruszczem a Hamrem	1668 r. APP. Koronowo kl. B. 1 f. 87.

Powiat bytowski

Ciemno	— część. karcz.	XVII w. Gohr. map.
Karwosieki	— laski k. Ugoszcza	1596 r. Bütow, s. 278.
Kramarzyny	— huty	1596 r. Cramer, II, s. 32.
Lipnica	— karcz.	1641 r. Bütow, s. 233.
Łupawsko	— karcz.	przed 1623 r. Bütow, s. 233.
Masłowice	— część. karcz.	XVI w. Gohr. map.

Mydlita	— karcz.	przed 1618 r. Bütow, s. 186.
Nowa Wieś	— karcz.	przed 1704 r. Bütow, s. 238.
Piaszno	— karcz.	przed 1623 r. Bütow, s. 244.
Poręby	— huty szklane	1704 r. Bütow, s. 238.
Prądzonka	— karcz.	przed 1628 r. Bütow, s. 238.
Przewóz	— karcz.	przed 1628 r. Bütow, s. 174.
Sominy	— część karcz.	ok. 1600 r. Bütow, s. 251.
Zcech	— las k. Kębłowa	1507 r. Cramer, II, s. 149.
—	puszcza k. Czarnej	
—	Dąbrowy	1662 r. Cramer, II, s. 32.
—	puszcza k. Tuchomia	1662 r. Cramer, II, s. 32.

Powiat chojeński

Gądno	— pustkowie	1505 r. CDB. I, 19, s. 111.
Gogolice	— karcz.	1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 109.
Raduń	— część karcz.	ok. 1570 r. G. Ost. Dr. K. s. 72.
—	dąbrowa m. Chojna	
—	a Lisim Polem	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
—	puszcza k. Dębna	1517 r. CDB. I, 24, s. 229.
—	puszcza k. Morynia	1510 r. CDB. I, 19, s. 113.
—	dąbrowa na pn. od	
—	rz. Rurki	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
—	dąbrowa k. Tetynia	
—	i Kieszkowa	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.

Powiat chojnicki

Czarny	— las n. jez. Łukomie	1645 r. DCSL. nr 92.
Dąbrówka	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 210.
Drzewiec	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 240.
Dziegiel	— karcz.	1720 r. Wycech, s. 280.
Gildon	— karcz.	1638 r. Paczkowski, s. 209.
Karpno	— karcz.	1660 r. Paczkowski, s. 211.
Kaszuba	— młyn w lesie	1636 r. Paczkowski, s. 219.
Riedrowiec	— karcz.	1573 r. Wycech, s. 289.
Konigort	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 214.
Kruszynie	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 210.
Kurcze	— karcz.	przed 1653 r. Paczkowski, s. 210.
Lędy	— karcz.	przed 1569 r. Paczkowski, s. 207.
Lipa	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 208.
Lubonie	— karcz.	1636 r. Paczkowski, s. 170.
Męcikał	— karcz.	1664 r. Paczkowski, s. 212.
Mielno	— karcz.	1645 r. Paczkowski, s. 170.
Modzel	— karcz.	po 1646 r. Wycech, s. 289.
Niepszczeląg	— karcz.	1717 r. Wycech, s. 280.
Nierosław	— karcz.	ok. 1689 r. Inw. Czł. s. 222.
Okrągliczki		
(Okręglik)	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 212.
Olszewy Las	— n. rz. Prądzonką	1591 r. DCSL. nr 31.
Osowo	— karcz.	przed 1738 r. Inw. Czł. s. 219.
Osusznica	— karcz.	przed 1615 r. Wycech, s. 288.

Owsne Ostrowy	— karcz.	ok. 1730 r. Inw. Czł., s. 219.
Parszczenica	— tartak	1599 r. Wycech, s. 289.
Pokrzywno	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 212.
Rolbik	— karcz.	1635 r. Paczkowski, s. 207.
Rudnik	— karcz.	przed 1696 r. Inw. Czł. s. 220.
Rytel	— część. karcz.	przed 1590 r. Vis. Arch. Pomer. s. 238
Skłodny Gnat	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 214.
Skoszewo	— karcz.	1653 r. Paczkowski, s. 211.
Spirwia	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 209.
Turowiec	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 209.
Twarożnica (Twarożna Góra)	— karcz.	1609 r. Paczkowski, s. 212.
Upilka	— karcz.	koniec XVII w. Wycech, s. 287.
Warszyn	— karcz.	1659 r. Paczkowski, s. 216.
Wzdydzo	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 207.
Wieck	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 262.
Woysko	— karcz.	1619 r. DCSL. nr 55, 57.
Zapceń	— karcz.	po 1653 r. Wycech, s. 289.
Złe Mięso	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 262.

Powiat choszczeński

Brzeziny	— karcz.	ok. 1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 104.
Dominikowo	— karcz.	ok. 1572. r. G. Ost. Dr. K. s. 39.
Głusko	— część. karcz.	ok. 1585 r. G. Ost. Dr. K. s. 27
Krępa	— karcz.	1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 104.
Miradz	— karcz.	1587 r. G. Ost. Dr. K. s. 105.
Niemieńsko	— karcz.	1508 r. G. Ost. Dr. K. s. 109.
Nowa Korytnica	— karcz.	1579 r. G. Ost. Dr. K. s. 107.
Nowa Studnica	— karcz.	1584 r. G. Ost. Dr. K. s. 114.
Sitno	— karcz.	1579—88 r. G. Ost. Dr. K. s. 115.
Zatom	— karcz.	ok. 1578 r. G. Ost. Dr. K. s. 27
Zeńsko	— część. karcz.	1574 r. G. Ost. Dr. K. s. 132.
—	puszcza m. Radęcinem a Barnimem	1338 r. CDB. I, 19, s. 503.

Powiat człuchowski

Babusz	— las k. Debrzna	1678 r. DCSL. nr 129.
Bałpuszcza	— n. rz. Białą	1710 r. DCSL. nr 153.
Bielica	— karcz.	przed 1700 r. Blanke, s. 73.
Bielsko	— smolarnia	1748 r. Blanke, s. 27.
Borowo	— karcz.	1620 r. DCSL. nr 58.
Breńsk	— karcz.	1615 r. Blanke, s. 54.
Browski Młyn	— karcz.	przed 1680 r. DCSL. nr 147.
Czasz	— pustkowie	1709 r. Blanke, s. 23.
Gostuda	— karcz.	1709—48 r. Inw. Czł. s. 220.
Grodzińsko	— karcz.?	XVI—XVII w. Blanke, s. 179.
Krystfeldzki		
Las	— k. Chrzastowa	1696 r. DCSL. nr 146.
Łądecki Młyn	— karcz.	1596 r. DCSL. nr 33.

Mygiborek	— k. Bukowa	1696 r. DCSL. nr 141.
Polenicki Bór	—	1709 r. DCSL. nr 153.
Smoldzin	— karcz.	ok. 1727 r. Inw. Czł. s. 29.
Sznidling	— las n. Brda	1696 r. DCSL. nr 143.
Stara Brda	— karcz.	1695 r. Blanke, s. 62.
Thilowe		
Pustkowie	— n. rz. Białą	1710 r. DCSL. nr 153.
Trzyniec	— wieś na karcz.	1653 r. Vis. Arch. Camin. s. 118.
Warnerowskie		
Piece	— hutę	1710 r. DCSL. nr 153.
Zdrojowski	— uroczysko	1696 r. DCSL. nr 143.
Ziemnica	— karcz.	XVII w. Blanke, s. 183
—	puszcza n. J. Bielskim	1662 r. DCSL. nr 108.
—	las k. Jaromierza	1637 r. DCSL. nr 85.
—	puszcza n. j. Lipczyno	1696 r. DCSL. nr 145.
—	puszcza k. Sapolna	1620 r. DCSL. nr 60.

Powiat drawski

Psieglowy	— karcz.	XVI w. G. Ost. Dr. K. s. 27.
Sienica	— karcz.	1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 106.
Świerczyna	— karcz.	1575 r. G. Ost. Rec. s. 376.
Wielboki	— karc	przed 1598 r. Schultz, D. K. s. 257.
Wokule	— pustkowie k. Świer- czyny	1564 r. CDB, I, 24, s. 311.

Powiat gdański wiejski i miejski

Barhuta	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 310.
Brentowo	— karcz.	przed 1625 r. Mühl, s. 115.
Czashuta	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 312.
Dominki	— karcz.	XVII w. Mühl, s. 54.
Dypendal	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Kierzkowo	—	
(Strokhuta)	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Kolbudy Górne	— karcz.	1597 r. Mühl, s. 132.
Łąki	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Olszanka	— karcz.	XVII w. Mühl, s. 54.
Osekop	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 310.
Piećko Dolne	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Piećko Górne	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Popówko	— las k. Prągora	1600 r. Vis. Arch. Pomer. s. 216.
Pruszcz		
Karczma	— karcz.	XVII w. Mühl, s. 54.
Reneberg	— węglarnia	ok. 1697 r. O. S. II, s. 56.
Schwabental	— kuźnica k. Oliwy	przed 1601 r. O. S. II, s. 59.
Sucha Huta	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Świnie Budy	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.

Powiat gorzowski

Lubiszyn	— huta szklana	1708 r. Berg. Brand. III, s. 379.
----------	----------------	-----------------------------------

Powiat gryfiński

Pinnow — las k. Babinka 1553 r. Berg. Pom. III, 3, s. 369.

Powiat kamieński

Dziwnówek — karcz. po 1503 r. Kammin, s. 383.
 Frytlanke — las k. Moracza 1587 r. UB. Köller, nr 303.
 Kukań — las k. Górki 1548 r. UB. Köller, nr 199.
 Krzemkowo — pastwisko leśne 1628 r. Berg. Pom. II, 6, s. 398.
 Leszczno — pastwisko leśne przed 1559 r. Kammin, s. 225.
 Trzebieradz — pastwisko leśne 1676 r. Kammin, s. 253.

Powiat kartuski

Bącz — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 387.
 Buszkowice — karcz. XVII w. Kujot, Par. s. 232.
 Biguszewo — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 276.
 Chylowo — karcz. po 1664 r. Paczkowski, s. 312.
 Czaple Nowe — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Czarna Huta — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Drozdowo — karcz. XVI—XVII w. Kujot, Par. s. 172.
 Egertowo — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
 Hopowo — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Huta Kolańska — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Jegmuc — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Kamiela — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
 Kaplica
 (Kapelowa
 Huta) — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
 Kłobuczyno — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 246.
 Kolano — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Kowale — karcz. XVI—XVII w. Kujot, Par. s. 17.
 Mirachowska
 Huta — karcz. pocz. XVII w. Paczkowski, s. 384.
 Miechucka Huta — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 384.
 Miłoszewska
 Huta — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 380.
 Mojusz — karcz. przed 1648 r. Paczkowski, s. 383.
 Nowa Wieś — karcz. XVI w.? Paczkowski, s. 309.
 Paczewska
 Huta — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 384.
 Patuły — karcz. po 1664 r. Schwengel, s. 234.
 Piotrowo
 (Fusthut) — karcz. XVII w. Paczkowski, s. 264.
 Polusino — karcz. XVII w. Schwengel, s. 234.
 Pomieczyńska
 Huta — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 383.
 Pomieczyno — część karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 348.
 Rąb — karcz. XVII w. Kujot, Par. s. 232.
 Sianowska Huta — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 383.
 Smolnik — karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 384.

Starkowa Huta	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 311.
Szynwałd	— karcz.	XVII w. Paczkowski, s. 346.
Załęże	— karcz.	1605 r. Paczkowski, s. 349.

Powiat kołobrzegi

Popiel	— karcz.	XVI w. Berg, Pom. III, 1, s. 438.
—	las k. Charzyna	XVI w. Berg, Pom. III, 1, s. 260.

Powiat koszaliński

Dobiesławieo	— karcz.	ok. 1600 r. Schultz. Kösl. s. 134.
Eicherne Vier	— dąbrowa k. Bobolie	1571 r. Holst. s. 27.
Górawino	— części. karcz.	po 1560 r. Gohr.
Jatynia	— karcz.	XVII w. Gohr.
Kłos	— karcz.	1614 r. Berg, Pom. III, 1, s. 227.
Miłogoszcz	— karcz.	ok. 1600 r. Berg, Pom. III, 1, s. 340.

Powiat kościerski

Bartoszy Las	— karcz.	1664 r. Paczkowski, s. 260.
Biebrznica	— karcz.	po 1629 r. Paczkowski, s. 282.
(Wieprznica)	— karcz.	XVI—XVII w. Kujot, Pelp. s. 356.
Bęczek	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 284.
Czarłina	— karcz.	XVI—XVII w. Kujot, Pelp. s. 356.
Deka	— karcz.	1664 r. Paczkowski, s. 262.
Dubrek	— karcz.	
Dziedzina	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 284.
(Kłoce)	— karcz.	
Grabowska	— karcz.	po 1664 r. Schwengel, s. 246.
Huta	— karcz.	po 1664 r. Schwengel, s. 246.
Grabówko Nowe	— karcz.	XVI w. Paczkowski, s. 292.
Grzybowo	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 275.
Jabłuszek	— karcz.	po 1600 r. Schwengel, s. 246.
Jasiowa Huta	— karcz.	XVII w. Paczkowski, s. 312.
Kamierowo	— karcz.	przed 1642 r. Paczkowski, s. 283.
Loryniec	— karcz.	XVI w. ? Paczkowski, s. 292.
Nowa Wieś	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 263.
Olpuch	— huta	przed 1631 r. Paczkowski, s. 284.
Owśnica	— karcz.	przed 1655 r. Paczkowski, s. 283.
Płęsy	— karcz.	pocz. XVIII w. Waschinski, s. 197.
Pruska Karczma	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 292.
Skórzewo	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 274.
Skwierawy	— karcz.	XVII w. Schwengel, s. 246.
Sztofrowa Huta	— karcz.	1630 r. Paczkowski, s. 288.
Ścibórz	— karcz.	przed 1632 r. Paczkowski, s. 276.
Śluza	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 275.
Trawice	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 276.
Turzonka	— karcz.	1576 r. Paczkowski, s. 275.
Wielin	— karcz.	
Wieprznica	—	
patrz Biebrznica	—	
Wyrówno	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 282.

Zapowiednik	— karcz.	XVII w. Waschinski, s. 197.
Zdroje	— karcz.	1579 r. M. Hist. Vlad. XV, s. 92.
Zimne Zdroje	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 228.
—	las m. Skarszewami a Więckowami	1710 r. Waschinski, s. 162.

Powiat lęborski

Dąbrówka Mała	— część. karcz.	XVII w. Kopitke, s. 12.
Rotzkow	— las k. Rozlazina	1651 r. Cramer, II, s. 37.
Wysokie	— karcz.	1651 r. Cramer, II, s. 37.
Zielnica	— część. karcz.	1667 r. Kopitke, s. 55.
—	zarośla k. Roszczyo	1575 r. UB. Kleist, nr 508.

Powiat łobeski

Bentzer Holz	— las k. Mieszewa	1580 r. UB. Dewitz, nr 1083.
	karcz.	1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 117.
Hohevier	— las k. Płotów	przed 1739 r. Holst. s. 27.
Hoheheide	— las k. Zajezierza	1611 r. UB. Boreke, nr 139.
Wiewiecko	— las	1566 r. UB. Boreke, nr 56/60.
Winniki	— karcz.?	1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 126.
Zagozd (Schöneward)	— las	1611 r. UB. Boreke, nr 139.

Powiat miasteczki

Barkocin	— część. karcz.	po 1560 r. Rummelsburg, s. 113.
Biała	— karcz.	po 1543 r. Rummelsburg, s. 114.
Bobięcino	— karcz. (1519 r. pusz- cza)	po 1550 r. Rummelsburg, s. 154, 295.
Borówka	— las k. Budowa	1641 r. UB. Zitzewitz, nr 510.
Bożanka	— karcz.	ok. 1560 r. Rummelsburg, s. 128.
Broczyna	— karcz.	1566 r. Rummelsburg, s. 122.
Darnowo	— karcz.	po 1565 r. Rummelsburg, s. 120.
Gatki	— karcz.	ok. 1600 r. Rummelsburg, s. 129.
Głodowo	— część. karcz.	po 1568 r. Rummelsburg, s. 130.
Kamienica	— karcz.	po 1543 r. Rummelsburg, s. 193.
Kawcze	— część. karcz.	przed 1517 r. Rummelsburg, s. 142.
Kołtki	— karcz.	XVI w. Rummelsburg, s. 141.
Kramarzyny	— karcz.	1596 r. Rummelsburg, s. 193.
Kwisno	— karcz.	po 1565 r. Rummelsburg, s. 129.
Laski	— karcz.	po 1590 r. Rummelsburg, s. 113.
Lubkowo	— karcz.	ok. 1700 r. Rummelsburg, s. 129.
Łodzierz	— karcz.	przed 1590 r. Rummelsburg, s. 139.
Łubno	— część. karcz.	po 1550 r. Rummelsburg, s. 151.
Mzdowo folwark	— karcz.	ok. 1600 r. Rummelsburg, s. 152.
Okunino	— część. karcz.	po 1541 r. Rummelsburg, s. 148.
Olszewie	— karcz.	XVI w. Rummelsburg, s. 159.
Osówka	— karcz.	ok. 1580 r. Rummelsburg, s. 186.
Piaszczyna	— karcz.	po 1558 r. Rummelsburg, s. 167.
Ponikła	— karcz.	po 1550 r. Rummelsburg, s. 144.

Popiel	— puszcza	1520 r.	Rummelsburg, s. 159.
Przyborze	— karcz.	po 1600 r.	Rummelsburg, s. 150.
Przybrodzie	— karcz.	po 1550 r.	Rummelsburg, s. 128.
Role	— karcz.	po 1573 r.	UB. Kleist, nr 497.
Rzeczyca	— karcz.	po 1575 r.	Rummelsburg, s. 144.
Sępólno			
Wielkie	— karcz.	po 1568 r.	Rummelsburg, s. 131.
Sępólno Małe	— karcz.	1570 r.	Rummelsburg, s. 144.
Studzienica	— karcz.	1566 r.	Rummelsburg, s. 139.
Sulibór (Silbur)	— puszcza n. Grabową	XVI w.	Rummelsburg.
Trzcinnó	— karcz.	przed 1562 r.	Rummelsburg, s. 169.
Tursko	— las	1575 r.	Rummelsburg, s. 186.
Wałdowo	— karcz.	po 1568 r.	Rummelsburg, s. 184.
Węgorzyno	— część. karcz.	po 1550 r.	Rummelsburg, s. 120.
Wiatrołom	— karcz.	po 1558 r.	Rummelsburg, s. 183.
Wolcza	— część. karcz.	po 1541 r.	Rummelsburg, s. 135.
Żabno	— karcz.	XVI w.	Rummelsburg, s. 168.

Powiat myśliborski

Batowo	— karcz.	1573 r.	G. Ost. Dr. K. s. 81.
Derczewo	— karcz.	1573 r.	G. Ost. Dr. K. s. 139.
Kruszwina	— karcz.	1573 r.	G. Ost. Dr. K. s. 83.
Strapie	— część. karcz.	1572 r.	G. Ost. Dr. K. s. 89.
Trzcinnó	— część. karcz.	1572 r.	G. Ost. Dr. K. s. 128.
—	las k. Dalszego	1553 r.	CDB. I, 18, s. 523.

Powiat nowogardzki

Błotno	— karcz.	ok. 1700 r.	Berg, Pom. II, 5, cz. I, s. 274.
Nastazin	— las	1563 r.	UB. Dewitz, nr 982.
Ostrzyca	— część. karcz.	po 1577 r.	UB. Dewitz, nr 1071.
Podlesie	— karcz.	XVI w.	Berg, Pom. II, 5, cz. I, s. 274.
Redło	— karcz.	XVI w.	Rudolphson, s. 129.
—	las m. Mieszewem a Bienicami	1580 r.	UB. Dewitz, nr 1089.

Powiat pilski

Ceglana	— karcz.	XVII—XVIII w.	Hład. s. 203.
Czeladzinowo	— las k. Białej	1592 r.	Castr. Pos. II, s. 633.
Dębogóra	— karcz.	przed 1631 r.	SNetz, s. 46.
Dzierżążno	— las k. Wielenia	1555 r.	Hład. s. 210.
Gieczynek	— karcz.	1600 r.	SNetz, s. 90.
Górnica Kolonia	— karcz.	ok. 1700 r.	SNetz, s. 79.
Hamernia			
Czarnkowska	— huta	ok. 1550 r.	SNetz, s. 87.
Hamernia			
Żelichowska	— huta	przed 1546 r.	SNetz, s. 224.
Herburtowo	— karcz.	przed 1631 r.	SNetz, s. 44.
Jędrzejewo	— karcz.	1586 r.	SNetz, s. 184.

Kordowy Lasek	-- na m. Międzyzlesia	1564 r. SNetz, s. 52.
Kocień Wielki		
(Koty)	-- karcz.	ok. 1610 r. SNetz, s. 120.
Kuźniczka	-- huta	przed 1563 r. SNetz, s. 123.
Łokacz	-- karcz.	1701 r. Rusiński, s. 137.
Marianowo	-- karcz.	1614 r. SNetz, s. 140.
Międzyzlesia	-- patrz Kordowy Lasek	
Nowa Wieś	-- karcz.	ok. 1641 r. SNetz, s. 151.
Nowe Dwory	-- karcz.	1601 r. Rusiński, s. 137.
Nowe Osieczno	-- karcz.	przed 1631 r. SNetz, s. 95.
Piła Drawska	-- tartak	po 1600 r. Hład, s. 206.
Przesieki	-- karcz.	ok. 1595 r. SNetz, s. 253.
Radosiew	-- karcz.	ok. 1557 r. SNetz, s. 190.
Runowo	-- karcz.	przed 1614 r. SNetz, s. 203.
Sarcz	-- karcz.	ok. 1628 r. SNetz, s. 261.
Stefanowo	-- karcz.	ok. 1700 r. Hład, s. 207.
Straduń	-- karcz.	ok. 1620 r. SNetz, s. 237.
Szklana Góra	-- huta	XVII w. SNetz, s. 75.
Szydłowo	-- las k. Białej Góry	1592 r. Castr. Pos. II, fol. 633.
Wesołów Nowy	-- karcz.	XVII—XVIII w. Hład, s. 227.
Wizany	-- papiernia	1718 r. SNetz, s. 66.
Wrzącko	-- karcz.	przed 1641 r. SNetz, s. 73.
Ujście Holendry	-- karcz.	1597 r. SNetz, s. 246.
Ujskie Ługi	-- część karcz.	ok. 1700 r. Hład, s. 207.
Zajęcza Góra	-- karcz.	XVII—XVIII w. Hład, s. 207.
Zielonowo	-- karcz.	1614 r. SNetz, s. 82.

Powiat pyrzycki

Eichheide	-- las k. Tetynia i Zajązła	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
Hohe Holz	-- las n. pd. rz. Rurki	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
Piritz Holz	-- las k. Przydarłowa	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
Skrzany	-- zarośla	1717 r. Berg, Pom. II, 3, s. 659.
—	las k. Boguszyn i Bo-	
	lowie	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
—	las k. Granowa	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.
—	olszyna n. jez. Stawin	1564 r. CDB. I, 24, s. 285—96.

Powiat sępoleński

Borowy	-- las k. Wielewiczka	1565 r. I. N. 1563—5, f. 297.
Dębowice	-- karcz.	przed 1653 r. Goerke, s. 79.
Huta	-- karcz.	XVII w.? Hład, s. 248.
Łukowo	-- karcz.	pocz. XVIII w. Goerke, s. 106.
Przysiekończy	-- las k. Przepalkowa	1593 r. Hład, s. 250.
Sępolkowo	-- karcz.	XVII w. Hład, s. 248.
Skrzynka	-- puszcza k. Tobółki	1549 r. I. N. fol. 640.
Smolniczek	-- las m. Komierowem a Niechorzem	1570 r. I. N. fol. 450 v.
Tonin Mały	-- karcz.?	XVII—XVIII w. Hład, s. 248.
Wielowiczek	-- karcz.	przed 1531 r. Hład, s. 247.

- Żelazny -- las m. Wielowiczkiem
a Toninem 1583 r. Hład, s. 250.

Powiat sławieński

- Waldwispel -- las k. Pękanina XVII w. Holst. s. 27.
Wietrzno -- karcz. XVII w. Gohr. map.

Powiat starogardzki

- Babie -- piec smolny przed 1637 r. Paczkowski, s. 263.
Babie Doły -- bór k. Pińczyna 1664 r. Paczkowski, s. 266.
Bartel -- piec smolny 1637 r. Paczkowski, s. 263.
Bitonia -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 229.
Błędno -- karcz. przed 1735 r. Stadie, s. 291.
Czarna Woda
(Stara) -- karcz. pocz. XVIII w. Kujot, Par. s. 292.
Czubek -- tartak 1726 r. Stadie, s. 295.
Długi -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 40.
Iwiczno -- piec smolny, wznow. 1584 r. Vis. Arch. Pom. s. 236.
Kasperek -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 252.
Lubicki -- karcz. przed 1722 r. Stadie, s. 311.
Ocypel -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 229.
Osieczna -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 229.
Połom -- karcz. XVII w. Stadie, s. 703.
Starzyska -- karcz. po 1704 r. Stadie, s. 711.
Studzienice -- karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 262.
Szlachta -- karcz. przed 1664 r. Paczkowski, s. 252.
Wygoninki -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 252.
Zawada -- tartak przed 1729 r. Stadie, s. 99.
Zdroje -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 252.
Zielonka -- piec smolny 1664 r. Paczkowski, s. 252.
Zimne Zdroje -- karcz. 1662 r. Paczkowski, s. 228.

Powiat stargardzki

- Pełkinica -- karcz. 1570 r. G. Ost. Dr. K. s. 110.
Radowo -- karcz. 1578 r. G. Ost. Dr. K. s. 115.
-- las k. Błotna 1601 r. Holst. s. 27.
-- las k. Białej Inskiej 1679 r. Holst. s. 27.
-- las k. Ciemnika 1564 r. CDB. I, 24, s. 296.
-- las k. Marianowa 1679 r. Holst. s. 27.
-- las m. Stargardem
a Świętem XVI w. Berg, Pom. II, 4, s. 208.

Powiat strzelecki

- Drawiny -- karcz. XVI w. G. Ost. Dr. K. s. 27.
Chełst -- karcz. przed 1564 r. SNetz, s. 159.
Fielice -- część karcz. 1572 r. G. Ost. Dr. K. s. 89.
Przeborowo -- karcz.? 1580 r. G. Ost. Dr. K. s. 27.

Powiat szczecinecki

Barken	— las k. Lotynia	1580 r. Wille, s. 61.
Barkńewo	— karcz.	XVI w. Wille, s. 53.
Biskupice	— karcz.	1579 r. Gohr. map.
Borne	— karcz.	XVI w. Wille, s. 53.
Borucino	— karcz.	1579 r. Wille, s. 20.
Brokęcino	— karcz.	ok. 1560 r. Wille, s. 59.
Brzeżno	— karcz.	1578 r. Wille, s. 25.
Chwalimie	— karcz.	1563 r. Wille, s. 18.
Ciemińno	— karcz.	1598 r. Gohr. map.
Ciosaniec	— karcz.	XVI w. Gohr.
Czarne	— karcz.	1560 r. G. Ost. Rec.
Czechy	— karcz.	ok. 1600 r. G. Ost. Rec.
Czochryń	— karcz.	przed 1544 r. Gohr.
Dąbie	— karcz.	przed 1590 r. Wille, s. 68.
Dąbrowica	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 66.
Dołgie	— karcz.	XVI w. Gohr.
Drawień	— karcz.	XVI w. Gohr.
Drężno	— karcz.	1580 r. Gohr.
Drogoradz	— karcz.?	XVI w. Gohr.
Dudyłasy	— karcz.	1566 r. Wille, s. 70.
Dziki	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 50.
Glinki	— karcz.	przed 1528 r. UB. Kleist, nr 438.
Gonne	— karcz.	XVI w. Gohr.
Grahno	— karcz.	1541 r. Wille, s. 43.
Grabiaż Nowy	— karcz.	XVII w. Gohr.
Grąbczyn	— karcz.	ok. 1625 r. Berg, Pom. III, 1, s. 337.
Grzywnik	— karcz.	1588 r. Wille, s. 45.
Gwda Mała	— karcz.	po 1541 r. Gohr.
Jeleń	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 50.
Jelenino	— karcz.	1590 r. Wille, s. 37.
Jeziorki	— karcz.	1580 r. UB. Kleist, nr 492, 504.
Juchowo	— karcz.	1570 r. UB. Kleist, nr 493.
Kazimierz	— karcz.	1580 r. G. Ost. Rec.
Kielpin	— karcz.	1564 r. Wille, s. 63.
Kraji	— karcz.	ok. 1564 r. Wille, s. 52.
Kucharowo	— karcz.	po 1575 r. UB. Kleist, nr 504.
Linowo	— karcz.	XVII w. Gohr.
Lotyń	— las	1544 r. Wille, s. 58.
Łabędź	— karcz.	1578 r. Wille, s. 31.
Łączno	— karcz.	przed 1590 r. Wille, s. 56.
Łomaczewo	— karcz.	przed 1565 r. Wille, s. 16.
Mieszalki	— karcz.	po 1573 r. Gohr.
Mosina	— karcz.?	1563 r. Wille, s. 16.
Okole	— karcz.	przed 1569 r. Gohr.
Okonek	— część, karcz.	1553 r. Wille, s. 12.
Ostropole	— karcz.	XVI w. Gohr.
Pile	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 66.
Płytnica	— karcz.	1539 r. Wille, s. 52.
Polno	— karcz.	ok. 1575 r. G. Ost. Rec.

Pniewo	— karcz.	1568 r. Wille, s. 19.
Prosinko	— karcz.	przed 1623 r. UB. Kleist, nr 596.
Przełek	— karcz.	przed 1590 r. Wille, s. 53.
Przyjezierze	— karcz.	po 1591 r. Gohr.
Rzeplino	— pustkowie k.	Przeradza 1631 r. UB. Kleist, nr 612.
Samborsko	— karcz.	1570 r. UB. Kleist, nr 530.
Silnowo	— karcz.	ok. 1550 r. Zechl. N. s. 32.
Sirsontzke	— las m. Lotyniem a Żółtnicą	XVI w. Wille, s. 73.
Sitno	— karcz.	1563 r. Wille, s. 71.
Spore	— karcz.	1565 r. Gohr.
Starowice	— karcz.	1566 r. Wille, s. 70.
Sulinowo	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 66.
Tulce	— puszcza n. rz. Czarną	1593 r. Tümpel, s. 179.
Turów	— puszcza	1543 r. Wille, s. 11.
Uniemino	— karcz.	przed 1590 r. Wille, s. 69.
Uraz	— karcz.	ok. 1575 r. G. Ost. Rec.
Voltzkow	— puszcza n. j. Wielatowo	1583 r. Tümpel, s. 179.
Wilcze Łaski	— karcz.	pocz. XVI w. Wille, s. 50.
Zerdno	— tartak	po 1560 r. Zechlin N. s. 18.
Żółtnica	— karcz.	XVI w. Gohr.
—	— las m. Łabędziem i Mosiną	1590 r. Wille, s. 37.
—	— las m. jez. Radacz a Parseckiem	1581 r. UB. Kleist, nr 524.
—	— las m. Białogórzynem a Warnięgiem	1633 r. Rel. Valc. 35, f. 3, 56.

Powiat świecki

Lnianko	— karcz.	przed 1656 r. Paczkowski, s. 244.
Lniański Piec	— smolarnia	1664 r. Paczkowski, s. 252.
Oski Piec	— smolarnia	1664 r. Paczkowski, s. 252.
Skrzynki	— karcz.	przed 1661 r. Paczkowski, s. 229.
Tieniny	— smolarnia	1664 r. Paczkowski, s. 229.
Tryl	— karcz.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 96.

Powiat tczewski

Bielsk	— karcz.	przed 1650 r. Paczkowski, s. 49.
Gąstorki	— karcz.	XVI w.? Paczkowski, s. 320.
Gronowski Las	—	1664 r. Paczkowski, s. 38.
Kierwald	— karcz, k. Osieka	1597 r. M. Hist. D. Vlad. XV, s. 55.
Łopienko	—	
(Lipienek)	— las k. Pelplina	1664 r. Paczkowski, s. 372.
Siwialki	— karcz.	przed 1727 r. Schultz, Dirsch. s. 340.
—	— las k. Łądów i Miłobądzą	1591 r. Schultz, Dirsch. s. 369.

Powiat tucholski

Krzywobłonica	— smolarnia	1664 r. Paczkowski, s. 198.
Łąski Piec	— smolarnia	1664 r. Paczkowski, s. 252.

Losiny	— karcz.	1611 r. Paezkowski, s. 214.
Ostrowia	— karcz.	przed 1651 r. Paezkowski, s. 214.
Ostrów	— smolarnia	1664 r. Paezkowski, s. 198.
Rosochatka	— smolarnia	1664 r. Paezkowski, s. 252.
Śliwicki Piec	— smolarnia	1664 r. Paezkowski, s. 252.
—	bór k. Wielpina	1664 r. Paezkowski, s. 196.

Powiat walecki

Brzeźnica	— karcz.	1578 r. Wille, s. 25.
Brzozowe Błoto	— las p. Róża	1592 r. Castr. P. 1592 II, f. 632.
Budy	— wśród lasów	1574 r. Schultz, D. K. s. 265.
Bukowo	— karcz.	przed 1574 r. SNetz, s. 20.
Bukwald	— karcz.	1574 r. Resign. Posn. f. 466.
Busino	— karcz.	1598 r. Schultz, D. K. s. 258.
Czechyń	— karcz.	przed 1634 r. Schultz, D. K. s. 230.
Dąbrowa	— las k. Skrzatusza	1646 r. Kozierowski, Bad. A. Poz. II, akty 5563.
Dobino	— karcz.	przed 1570 r. Schultz, D. K. s. 233.
Dolaszewo	— karcz.	635 r. Rel. Vale. 35, s. 407.
Dudyłany	— karcz.	1582 r. Schultz, D. K. s. 240.
Fulbruk	— las k. Broczyny	1633 r. Rel. Vale. 35, f. 37.
Głowaczewo	— część karcz.	1593 r. Schmitt, D. C. s. 225.
Jaglice	— karcz.	przed 1557 r. SNetz, s. 100.
Kaleckie Łąki	— las k. Kalecka	1633 r. Rel. Vale. 35, f. 135.
Karzechom	— las n. jez. Rzepowo	1634 r. Rel. Vale. 35, f. 254.
Kępa	— karcz.	po 1565 r. Schmitt, D. C. s. 224.
Kłoda	— karcz.	1509 r. Schmitt, D. C. s. 224.
Kłosowo	— las m. Stręcznem a Nakielnem	1664 r. Rel. Pos. f. 628.
Kotuń	— las	1586 r. Castr. Pos. II, f. 629.
Krapiel	— karcz.?	przed 1631 r. SNetz, s. 125.
Motarzewo	— dwór myśliwski	1619 r. Schultz, D. K. s. 258.
Nadarzyce	— karcz.	1576 r. Wille, s. 20.
Nowy Dwór	— karcz.?	1560 r. Schultz, D. K. s. 300.
Ostrowiec	— karcz.	ok. 1659 r. Schultz, D. K. s. 320.
Plecemin	— karcz.	1586 r. Schultz, D. K. s. 304.
Płytnica	— karcz.	przed 1612 r. Schmitt, D. C. s. 228.
Ptusza	— karcz.	XVI w. Schultz, D. K. s. 227.
Róża Wielka	— huta	ok. 1565 r. Schultz, D. K. s. 313.
Rutwica	— karcz.?	1568 r. Schmitt, D. C. s. 253.
Sosnowy Ostrów	— k. Zbyczna	1616 r. Jud. Vale. f. 378.
Szczuczarz	— karcz.	po 1531 r. SNetz, s. 262.
Szydłowo	— karcz.	1635 r. Rel. Vale. 35, s. 406.
Wojsko	— las p. w. Róża	1592 r. Castr. P. 1592 r. II, f. 632.
Wołowe Lasy	— karcz.	przed 1565 r. SNetz, s. 48.
Zdbice	— karcz.	przed 1600 r. Schultz, D. K. s. 322.

Powiat wejherowski

Czarna Dąbrowa	— smolarnia	1664 r. Paezkowski, s. 120.
Czersznia	— karcz.	przed 1664 r. Paezkowski, s. 118.

Głazica	— huta	przed 1664 r. Paczkowski, s. 120.
Grabówiec	— karcz.	przed 1654 r. Paczkowski, s. 121.
Jeleń	— karcz.	1664 r. Paczkowski, s. 347.
Kamień	— karcz.	1664 r. Paczkowski, s. 347.
Miłoszewo	— karcz. folw.	przed 1664 r. Paczkowski, s. 387.
Okuniewo	— huta	1662 r. Paczkowski, s. 118.
Piaśnica	— gajówka	1608 r. Prutz, s. 305.

Powiat wyrzyski

Chlebno	— las p. Łobzenia	1536 r. I. Pos. 1532—36, f. 429.
Czarnowo	— puszcza k. Witośławia	1582 r. Rel. N. 1582—8, f. 120.
Dębniak	— las p. Runowem	1617 r. R. Nacl. 1612, f. 215.
Dzilecie	— las k. Glesna	1623 r. Rel. Nacl. 1621, f. 146.
Grabionna	— karcz.	przed 1578 r. Żr. Dz. XII, s. 176.
Grabówiec	— las k. Podróżna	1580 r. I. N. f. 11.
Jastrzębi Las	— k. Czarnunia	1588 r. Rel. N. 1582—88, f. 120.
Julesz	— las n. rz. Bełcząca	1597 r. J. N. 1597, f. 149.
Kawcze	— las m. Wyrzyskiem i Rzęskowem	1630 r. I. Bydg., f. 346.
Klepaczew	— las k. Łobzenicy	XVI w. Hład., s. 249.
Krogulezykierz	— las m. Runowem a Bługowem	1558 r. I. N. 1558, f. 118.
Krukówek	— osada na karcz.	przed 1578 r. Żr. Dz. XII, s. 171.
Miąsza Olszyna	— k. Podróżna	1580 r. I. N. 11.
Nowa Wieś	— karcz.	XVII w.? Hład., s. 248.
Okraglik	— las k. Czarnunia	1524 r. Hład., s. 249.
Ostrówek	— karcz.	XVII w.? Hład., s. 248.
Siewnica	— las k. Podróżna	1580 r. I. N. f. 11.
Uście	— uroczysko n. jez. Stry- jewo	1580 r. I. N. 1580, f. 86 v.
Zalesie	— las k. Grabionnej	1616 r. Rel. Nacl. 1612—17.

Powiat złotowski

Batorowo	— karcz.	1580 r. Res. Pos. 1580 r.
Buczek Mały	— karcz.	przed 1653 r. Goerke, s. 77.
Buka	— karcz.	po 1600 r. Goerke, s. 74.
Chróst	— las k. Klukowa	1613 r. Goerke, s. 77.
Dąbrowa	— las m. Złotowem a Radawnicą	1600 r. Goerke, s. 80.
Dąb Wielki	— las m. Krajenką a Złotowem	1604 r. Goerke, s. 80.
Dzierżąno	— karcz.	przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 176.
Gasiński Las	— m. Osówką a Tarnówką	1663 r. Goerke, s. 85.
Głomsk	— osada na karczunku, uroczysko	1635 r. Rel. Valc. 35, s. 405.
Grudna	— karcz.	przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 196.
Hammerort	— las m. Osówką a rz. Brdą	1661 r. Goerke, s. 90.
Kamień	— karcz.	po 1600 r. Hład., s. 248.
Krzywa Wieś	— karcz.	XVII w. Hład., s. 248.

Kujan	— karcz.	ok. 1584 r. Rel. Keyn., f. 560.
Leśnik	— młyn k. Krajenki	1576 r. Hład., s. 247.
Lubnia	— las m. Pokrzywnica a Bługowem	1592 r. Castr. Pos. 1592. II, f. 629.
Luch	— las m. Krajenką a Pieczynem	1604 r. I. N., f. 595.
Łuczka	— las m. Klukowem a Krajenką	1609 r. Goerke, s. 106.
Nowa Wieś	— k. Buczka, karcz.	1578 r. Żr. Dz. XII, s. 176.
Nowiny	— k. Złotowa	1766 r. Mathy, Visitationes.
Pawłowe Lasy	— m. Złotowem a Radaw- nicą	1600 r. Goerke, s. 144.
Piszczkowy Las	— m. Klukowem a Kra- jenką	1613 r. Goerke, s. 116.
Potulice	— karcz.	przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 196
Śmiardowo	— karcz.	przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 196.
Skórka	— karcz.?	po 1500 r. I. N. 1588—94, f. 2.
Szesz	— las k. Podróznej	1577 r. Kozierowski Bad. Gn.
Szyszkowo	— karcz.	1578 r. Żr. Dz. XII, s. 196.
Tarnówka	— karcz.	1538 r. Hład., s. 247.
Trudna	— karcz.	po 1600 r. Hład., s. 248.
Turzy Las	— m. Jastrowiem a Plit- nicą	1699 r. Rel. Nacl., f. 291.
Węgorz	— karcz.	po 1600 r. Hład., s. 248.
Wiersk	— karcz.	przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 196.
Zbrojny Dąb Żeleźnica (Hamer)	— las p. Batorowem	1683 r. Rel. Nacl., f. 365. przed 1580 r. Żr. Dz. XII, s. 196.

III. Okres od 1740—1790 roku

Powiat białogardzki

Dobino	— część. karcz.	ok. 1785 r. Berg. Pom. III, 1, s. 818.
Pustkowo	— część. karcz.	ok. 1790 r. Berg. Pom. III, 1, s. 900.
Smęcino	— część. karcz.	ok. 1750 r. Berg. Pom. III, 1, s. 862.
Toporzyk	— część. karcz.	ok. 1785 r. Berg. Pom. III, 1, s. 825.
Trzebiszyn	— karcz.	1772 r. Berg. Pom. III, 1, s. 836.
Żelimucha	— karcz.	1781 r. Berg. Pom. III, 1, s. 893.

Powiat bydgoski

Ciemnik	— las m. Kotomierzem a Pyszczynem	1757 r. Rel. Bydg., f. 8.
Dębinka	— na polach Wtelna	1704 r. Koronowo kl. B. 1., f. 284.
Jabłowa	— las k. Kotomierza	1757 r. Rel. Bydg., f. 8.
Kapuścińska	— karcz.	ok. 1750 r. Hład., s. 240.
Korzenite	— las m. Kotomierzem a Pyszczynem	przed 1757 r. Rel. Bydg. 1754, f. 8.
Lorencowe	— bagno leśne k. Stronna	1756 r. Rel. Nacl., f. 177.
Moryówka	— las n. jez. Rybino	1723 r. Koronowo kl. B. 1. f. 287.

Mosadła	— kolonia nowa	1745 r. Rel. Bydg. f. 450.
Pietrówka	— karcz.	XVIII w.? Hład., s. 240.
Olszewko	— pustkowie k. Koronowa	1745 r. Koronowo kl. B. 1. f. 201.
Smolary	— karcz. p. Dąbrówką	przed 1733 r. Rel. Pos. II., f. 402.
Świekatowo	— część karcz. las m. Świnarzewem a Jankowem	po 1770 r. Zimmermann, II, s. 191. 1723 r. Koronowo kl. B. 1. f. 287.

Powiat bytowski

Jabłonka	— karcz.	1780 r. Bütow, s. 231.
Lipieniec	— karcz.	1752 r. Bütow, s. 231.
Łąkie	— karcz.	1752 r. Bütow, s. 231.
Masłowice	— część karcz.	1752 r. A. Sz. Rep. 71. Bütow Acc. 447/01.
Mokrzyn	— karcz.	1774 r. Bütow, s. 240.
Nowe Huty	— karcz.	1740 r. A. Sz. Rep. 65/b. Ac. 15/01.
Płotowo	— karcz.	1752 r. Bütow, s. 240.
Płótówko	— karcz.	1740 r. A. Sz. Rep. 65/b. Ac. 15/01.
Poręba	—	1740 r. A. Sz. Rep. 65/b. Ac. 15/01.
Rabacino	— karcz.	1751 r. Bütow, s. 197.

Powiat chojnicki

Gotelc	— karcz.	ok. 1733 r. Stadie, s. 303.
Juńcza	— las	1733 r. Stadie, s. 303.
Kielpiniek	— karcz.	1746 r. Inw. Czł., s. 222.
Klonowice	— karcz.	przed 1750 r. Stadie, s. 306.
Limbusz	— las k. Lichnowa	1724 r. Rink, s. 123.
Przyżaracz	— karcz.	ok. 1741 r. Inw. Czł., s. 223.
Pustki	— karcz.	1748 r. Stadie, s. 703.
Rocoł	— karcz.	ok. 1729 r. Inw. Czł., s. 223.
Stolmany	— karcz.	ok. 1730 r. Inw. Czł., s. 220.
—	— las k. Nowej Cerkwi	1743 r. DCSL, nr 177.

Powiat choszczeński

Rębusz	— smolarnia	ok. 1750 r. Berg, Brand. III, s. 511.
--------	-------------	---------------------------------------

Powiat człuchowski

Gostuda	— karcz.	po 1709 r. Inw. Czł., s. 223.
Stara Brda	— część karcz.	1750 r. DCSL., nr 179.
Zoła	— las k. Trzyńca	1750 r. DCSL., nr 179.
—	— las n. rz. Piłą	1750 r. DCSL., nr 179.

Powiat drawski

Wielboki	— część karcz.	1755 r. G. Ost. Rec., s. 376.
----------	----------------	-------------------------------

Powiat gdański wiejski i miejski

Gołębiewo	— część karcz.	ok. 1790 r. Schultz, Dirsch., s. 281.
-----------	----------------	---------------------------------------

Powiat gorzowski

Białcz	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 565.
Brzeźno	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 565.
Łośno	— huta	ok. 1740 r. Berg. Brand. III, s. 379.
Marzęcin	— karcz.	ok. 1780 r. Berg. Brand. III, s. 376.
Motylewo	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 570.
Nowiny Wielkie	— karcz.	przed 1756 r. Beh. Sch., s. 565.
Santoczno	— huta	1765 r. Berg. Brand. III, s. 376.
Witnica	— huta	1754 r. Berg. Brand. III, s. 376.

Powiat gryficki

Małostowo	— część. karcz.	1776 r. Berg. Pom. II, b, s. 967.
Sokołów	— karcz.	po 1750 r. Kr. Kl., s. 175.
—	las m. Gryficami a Lubaszewem n. Regą	1750 r. Berg. Pom. II, b, s. 568.

Powiat gryfiński

Czepino	— karcz.	1748 r. Kr. Kl., s. 184.
Daleszewo	— karcz.	1748 r. Berg. Pom. II, 3, s. 100.
Jęczydół	— karcz.	ok. 1750 r. Berg. Pom. II, 3, s. 22.
Krajnik	— karcz.	1748 r. Berg. Pom. II, 3, s. 93.
Morzyczyn	— karcz.	1753 r. Berg. Pom. II, 3, s. 95.
Motaniec	— karcz.	1777 r. Berg. Pom. II, 3, s. 95.
Radziszewo	— część. karcz.	1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Reptowo	— karcz.	ok. 1750 r. Berg. Pom. II, 3, s. 93.
Rurka	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Żabnica	— karcz. bagno	1779 r. Berg. Pom. II, 3, s. 101.

Powiat kamieński

Budzień	— karcz.	1784 r. Kammin, s. 342.
Gadon	— część. karcz.	XVIII w. Berg. Pom. II, 5, cz. I, s. 455.
Gaje	— część. karcz.	ok. 1750 r. Kammin, s. 94.
Kukań	— karcz.	XVIII w. Kammin, s. 280.
Mokradła	— część. karcz.	1777 r. Kammin, s. 352.
Przeciszewo	— część. karcz.	przed 1800 r. Berg. Pom. II, 5, cz. I, s. 946.
Śmięć	— karcz. bagno	1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Ugory	— karcz.	1777 r. Kammin, s. 352.
Wierchosław	— karcz.	1746 r. Kammin, s. 94.
Zielonczyn	— karcz.	1787 r. Kammin, s. 294.
Żarnówko	— karcz.	1777 r. Kammin, s. 294.

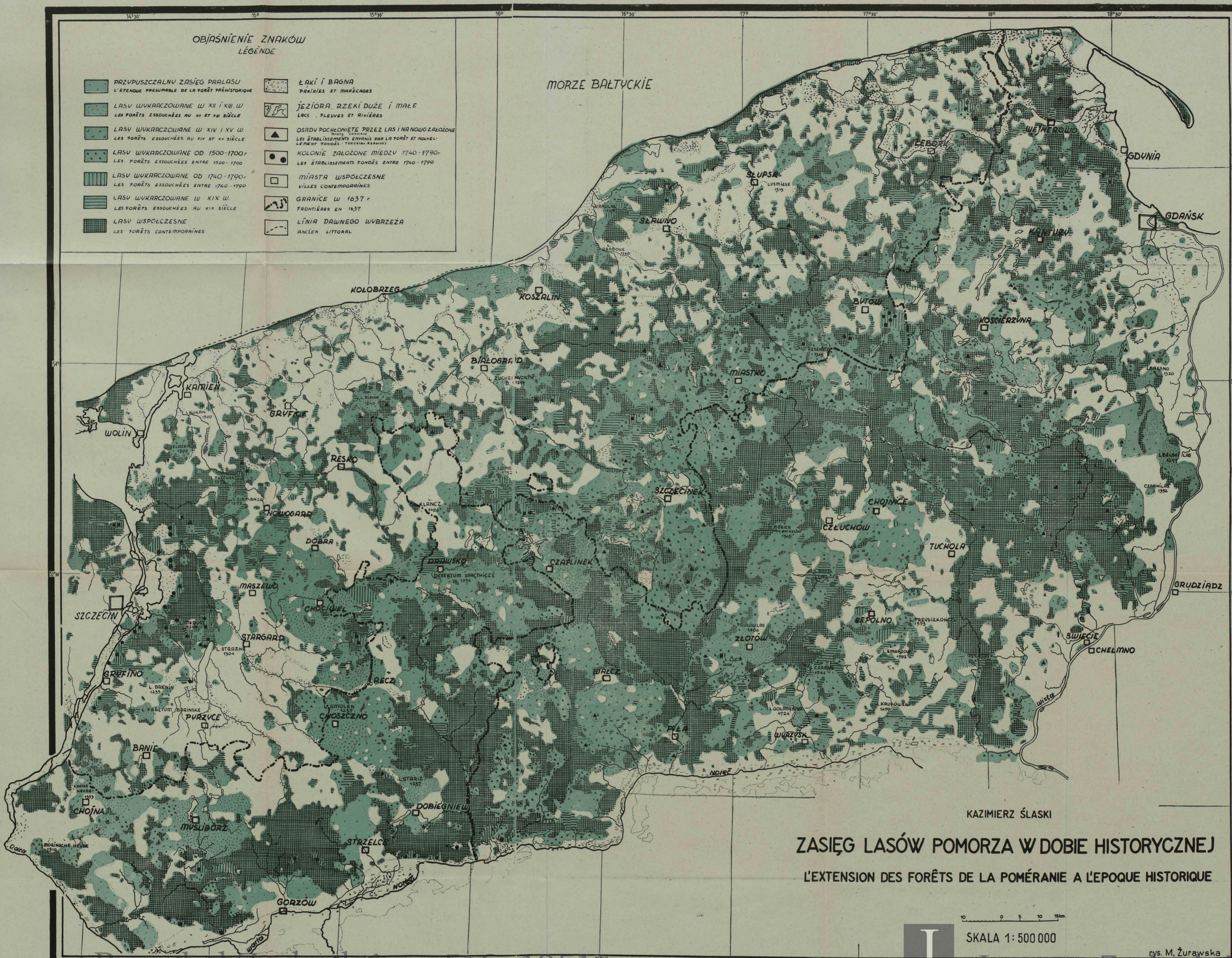
Powiat kotobrzeski

Bagicz	— karcz.	1753 r. Berg. Pom. III, 1, s. 139.
Borki Nowe	— część. karcz.	1775 r. Berg. Pom. III, 1, s. 140.
Dargocice	— las	XVIII w. Berg. Pom. III, 1, s. 358.
Kukinka	— las	XVIII w. Berg. Pom. III, 1, s. 265.
Morowo	— las	XVIII w. Berg. Pom. III, 1, s. 146.

OBJAŚNIENIE ZNAKÓW
LÉGENDE

PRZYPUSZCZALNY ZASIĘG PRALASU
L'ÉTENDUE PRÉSUMABLE DE LA FORÊT PRÉHISTORIQUE	ŁĄKI I BAGNA
PRAIRIES ET MARÉAGES
LASU WYKARCZOWANE W XII I XIII W.
LES FORÊTS ESSOUCHÉES AU XII ET XIII SIÈCLE	JEZIORA, RZĘKI DUŻE I MAŁE
LACS, FLEUVES ET RIVIÈRES
LASU WYKARCZOWANE W XIV I XV W.
LES FORÊTS ESSOUCHÉES AU XIV ET XV SIÈCLE	OSADY POCHŁONIĘTE PRZEZ LAS I NANOŹO ZALOŻONE
LES ÉTABLISSEMENTS ENVAHIS PAR LA FORÊT ET NOUVELLEMENT FONDÉS - TERREINS REARMS
LASU WYKARCZOWANE OD 1500-1700 r.
LES FORÊTS ESSOUCHÉES ENTRE 1500-1700	KOLONIE ZALOŻONE MIĘDZY 1740-1790 r.
LES ÉTABLISSEMENTS FONDÉS ENTRE 1740-1790
LASU WYKARCZOWANE OD 1740-1790 r.
LES FORÊTS ESSOUCHÉES ENTRE 1740-1790	MIASTA WSPÓLCZESNE
VILLES CONTEMPORAINES
LASU WYKARCZOWANE W XIX W.
LES FORÊTS ESSOUCHÉES AU XIX SIÈCLE	GRANICE W 1637 r.
FRONTIÈRES EN 1637
LASU WSPÓLCZESNE
LES FORÊTS CONTEMPORAINES	LINIA DAWNEGO WYBRZEŻA
ANCIEN LITTORAL

MORZE BAŁTYCKIE

KAZIMIERZ ŚLASKI

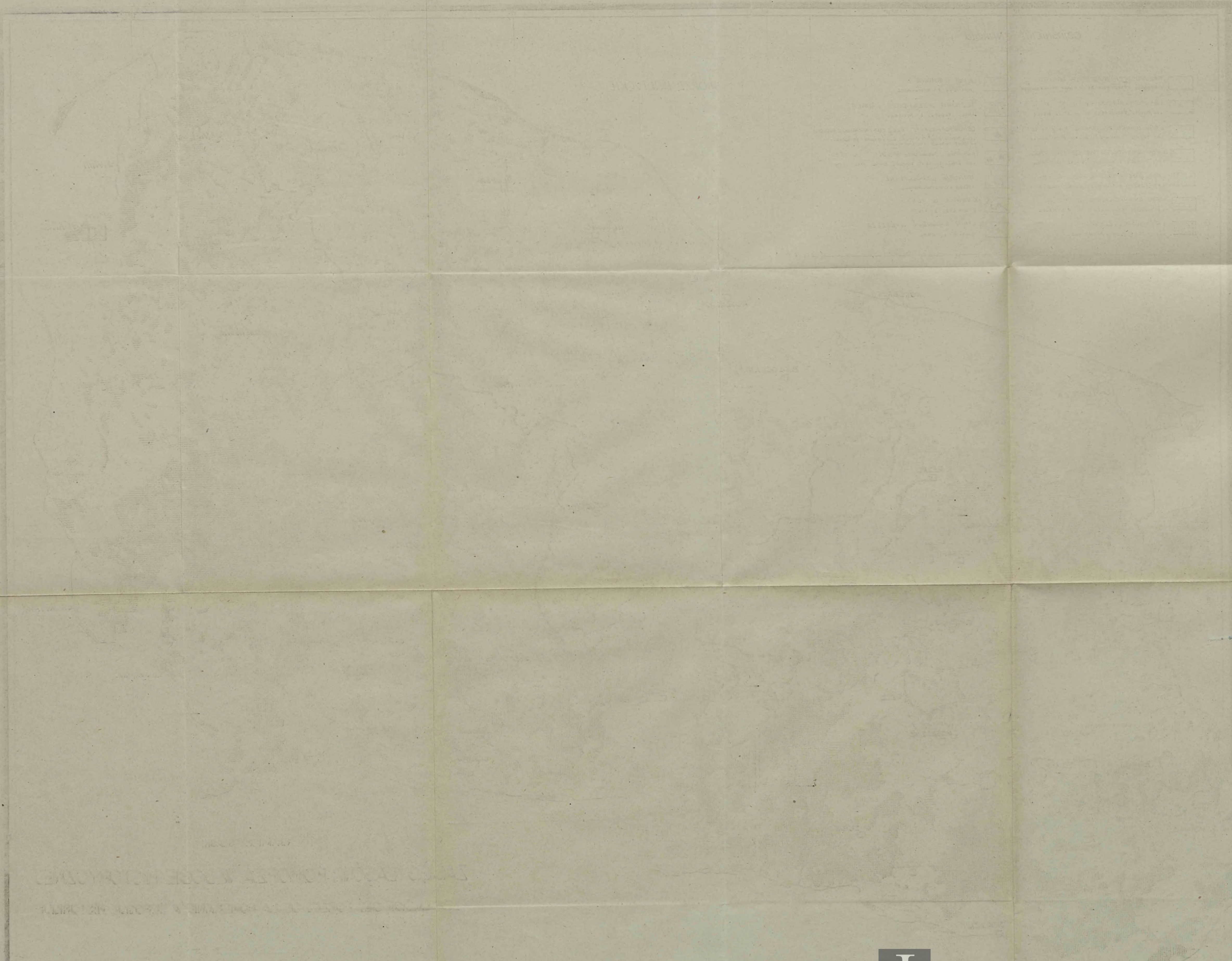
ZASIĘG LASÓW POMORZA W DOBIE HISTORYCZNEJ

L'EXTENSION DES FORÊTS DE LA POMÉRANIE A L'EPOQUE HISTORIQUE

0 5 10 15 km

SKALA 1: 500 000

rys. M. Żurawska

Powiat koszaliński

Kędzierzyn	— karcz.	1749 r. Berg. Pom. III, 1, s. 228.
Łozice	— karcz.	1753 r. Kr. Kl., s. 47.
Roztigwald	— las k. St. Bielica	ok. 1790 r. Trotha, s. 65.
Skwierzynka	— karcz.	1750 r. Berg. Pom. III, 1, s. 230.
Smolne	— karcz.	ok. 1750 r. Schulz, Köslin, s. 161.

Powiat kościerski

Czarnocińskie		
Piece	— huta	1710—63 r. Waschinski, s. 187.
Czysta Woda	— karcz.	1710—63 r. Waschinski, s. 187.
Granicznik	— karcz.	przed 1763 r. Waschinski, s. 167.
Nowy Bukowiec	— karcz.	1770 r. Stadie, s. 394.
Nowy Więto	— karcz.	1710—1765 r. Waschinski, s. 197.
Przerębska Huta (Englery)	— karcz.	przed 1763 r. Waschinski, s. 187.

Powiat lęborski

Chrzanowo	— karcz.	1766. r. Beh. Sch., s. 563.
Łęczyn	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Łęczynek	— karcz.	ok. 1750 r. Kopitke, s. 12.
Poręby	— karcz.	1750 r. Kopitke, s. 12.
Wysokie	— części. karcz.	ok. 1750 r. Schulz, L., s. 27.

Powiat łobeski

Sarnikierz	— karcz.	przed 1800 r. Berg. Pom. II, 7, s. 702.
Troszczyño	— karcz.	1776 r. Berg. Pom. II, 7, s. 713.
Wyток	— karcz.	1780 r. Berg. Pom. II, 7, s. 711.
—	— las k. Budziszczca	1733 r. Holst., s. 26.
—	— las k. Storkowa	XVIII w. Berg. Pom. II, 7, s. 141 i 699.

Powiat miasteczki

Lubkowo	— Ieśniczówka	1753 r. Rummelsburg, s. 169.
---------	---------------	------------------------------

Powiat myśliborski

Gajewo	— karcz.	1755 r. Berg. Brand. III, s. 368.
Moczydło	— karcz.	1774 r. Berg. Brand. III, s. 367.
Ściechów	— karcz.	przed 1767 r. Berg. Brand. III, s. 367.

Powiat nowogardzki

Błotno	— karcz.	ok. 1750 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 340.
Bolechowo	— karcz.	1742 r. Kr. Kl., s. 369.
Bolesławiee	— karcz.	1754 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 340.
Cisewo	— karcz.	1785 r. Berg. Pom. II, 5, cz. I, s. 282.
Grabin	— karcz.	1753 r. Beh. Sch., s. 563.

Hegebruch	— olszyna k. Bielie	1744 r. Berg. Pom. II, 5, s. 1085.
Karstno	— karcz.	1745 r. Beh. Sch., s. 563.
Kielpinica	— karcz.	1750 r. Berg. Pom. II, 5, s. 1085.
Kliniska	— karcz.	1759 r. Beh. Sch., s. 563.
Kłosowice	— karcz.	1777 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 390.
Komarowo	— karcz.	1777 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 392.
Konaszewo	— karcz.	1726 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 396.
Łękinia	— karcz.	ok. 1750 r. Kr. Kl., s. 404.
Maszewko	— karcz.	1750 r. Berg. Pom. II, 5, cz. II, s. 1431.
Niedźwiedź	— karcz.	1753 r. Beh. Sch., s. 563.
Płotkowo	— karcz.	1788 r. Berg. Pom. II, 5, cz. I, s. 346.
Raduń	— karcz. i bagno	1746—50 r. Kr. Kl., s. 404.
Roztocze	— karcz.	1775 r. Beh. Sch., s. 563.
Rurka	— karcz.	1738 r. Beh. Sch., s. 563.
Szczytniki	— karcz.	1754 r. Beh. Sch., s. 563.
Widok	— karcz.	1750 r. Kr. Kl., s. 404.
Wielichówko	— karcz.	1777 r. Berg. Pom., II, 3, s. 100.
Załom	— karcz.	1747 r. Kr. Kl., s. 112.
Zatocze	— karcz.	1776 r. Kr. Kl., s. 232.

Powiat pilski

Bronice	— karcz.	1753 r. S. Netz, s. 19.
Brzegi	— karcz.	po 1729 r. SNetz., s. 110.
Huta Szklana	— karcz.	1741 r. SNetz., s. 75.
Kocień Mały	— karcz.	1736 r. SNetz., s. 122.
Koszyce	— karcz.	XVIII w. Hład., s. 205.
Lubcz	— tartak	1782 r. SNetz., s. 205.
Modest	—	1768 r. Rel. Nacl., f. 160.
czyli Dąbrowa		
Mniszek	— karcz.	1745 r. SNetz., s. 148.
Radolinek	— karcz.	1757—1804 r. SNetz., s. 70.
Saska Huta	— karcz.	XVIII w. Hład., s. 215.
Wielka Bieda	— karcz.	ok. 1790 r. SNetz., s. 40.

Powiat pyrzycki

Będogoszcz	— karcz.	po 1762 r. Beh. Sch., s. 565.
Chabówko	— karcz.	po 1762 r. Beh. Sch., s. 565.
Dolice	— karcz.	1768 r. Berg. Pom. II, 3, s. 624.
Grzędzie	— karcz. i bagno	po 1762 r. Beh. Sch., s. 565.
Ryszewko	— karcz. i bagno	po 1762 r. Beh. Sch., s. 565.
Trzebórz	— karcz.	ok. 1754 r. Berg. Pom. II, 3, s. 569.
—	las k. Bielie	XVIII w. Berg. Pom. II, 3, s. 587.

Powiat sepoleńska

Lubcza	— las	1753 r. Goerke, s. 105.
Łukowo	— las na m. wsi Jeleń	1753 r. Goerke, s. 103.

Kłosków	— karcz.	ok. 1750 r. Goerke, s. 103.
Kozłanka	— bór k. Komierowa	1763 r. Hład, s. 249.
Rostkie (Klotzbuden)	— karcz.	ok. 1750 r. Hład, s. 248.
Sosnowice	— pustkowie k. Wiśniewki	1766 r. Mathy, Vis., s. 899.
Tobółka	— las m. Wiśniewką a Witunią	1782 r. Goerke, s. 127.
Wiśniewka Mała	— karcz.	XVII—XVIII w. Hład, s. 248.

Powiat sławieński

Chudaczewko	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Domasławice	— część karcz.	1775 r. Zimmermann, II, s. 5.
Radosław	— karcz.	1749 r. Kr. Kl., s. 353.
Śńczyca	— karcz.	1753 r. Kr. Kl., s. 336.
Waldwispel	— las k. Pękanina	XVIII w. Holst., s. 27.
Wilkowice	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.

Powiat słupski

Bolimowice	— karcz.	1760 r. Zimmermann, II, s. 5.
Podwilczyn	— karcz.	1752 r. Kr. Kl., s. 429.
Vier	— las k. Machomina	do 1803 r. Holst., s. 203.

Powiat stargardzki

Dolice Star- gardzkie	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Grąbnica	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.

Powiat starogardzki

Buda	— smolarnia	1770 r. Stadie, s. 294.
Czarne	— karcz.	1781 r. Stadie, s. 295.
Czyszyn	— osiedle	1753 r. Stadie, s. 65.
Głucha	— karcz.	XVIII w. Stadie, s. 302.
Huta	— karcz.	1756 r. Stadie, s. 204.
Joncza	— las	1753 r. Stadie, s. 71.
Klonowica	— pustkowie	1753 r. Stadie, s. 76.
Mermet	— karcz.	1764 r. Stadie, s. 204.
Olszowiec	— karcz.	po 1753 r. Stadie, s. 699.
Pazda	— pustkowie	1767 r. Stadie, s. 83.
Podszadłowisko	— zarośla	1754 r. Stadie, s. 86.
Pustki	— osiedlone	1748 r. Stadie, s. 87.
Trzechowo	— karcz.	1761 r. Stadie, s. 711.
Wilczebłota	— pustkowie	1753 r. Stadie, s. 98.
Zajączek	— karcz.	1764 r. Stadie, s. 707.
Zdrojno	— smolarnia	1760 r. Stadie, s. 716.

Powiat strzelecki

Górecko	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 570.
Lubiewo	— karcz.	ok. 1770 r. Beh. Sch., s. 565.
Rapin	— karcz.	ok. 1770 r. Beh. Sch., s. 565.

Sarbiewo	— karcz.	ok. 1770 r. Beh. Sch., s. 565.
Weisserfinn	— karcz.	ok. 1770 r. Beh. Sch., s. 565.
Zwierzyn	— karcz.	ok. 1745 r. Beh. Sch., s. 570.
Zółwin	— karcz.	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 670.
<i>Powiat szczeciński wiejski i miejski</i>		
Nieklonczyce	— karcz. i bagno	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Uniemyśl	— karcz. i bagno	ok. 1750 r. Beh. Sch., s. 563.
Widok	— karcz. i bagno	ok. 1750 r. Kr. Kl., s. 404.
Zdroje	— karcz. i bagno	ok. 1750 r. Kr. Kl., s. 404.
<i>Powiat szczeciński</i>		
Brzezinka	— karcz.	1752 r. Beh. Sch., s. 563.
Chłopowo	— karcz.	1752 r. Beh. Sch., s. 563.
Gałowo	— karcz.	po 1740 r. Beh. Sch., s. 563.
Parsęcko Nowe	— karcz. i bagno	1750 r. NSDAP, s. 17.
Smoldzięcino	— karcz.	1752 r. Beh. Sch., s. 563.
	karcz.	1752 r. Beh. Sch., s. 563.
—	las k. Opola	1749 r. Holst., s. 27.
<i>Powiat tczewski</i>		
Owczarki	— karcz.?	przed 1776 r. Schultz, Dirsch., s. 340.
<i>Powiat walecki</i>		
Przyłęg	— karcz.	1736 r. Schultz, D. K., s. 243.
<i>Powiat wejherowski</i>		
Bernadowo	— leśniczówka	1773 r. OS. II, s. 40.
Józefowo	— leśniczówka	1796 r. OS. II, s. 45.
Matemblewo	— leśniczówka	1788 r. OS. II, s. 46.
<i>Powiat wyrzycki</i>		
Bługowo	— część karcz.	1777 r. Goerke, s. 77.
Czarne	— las k. Wiatrogoszcza	1744 r. Rel. Nacl., f. 103.
Czarnowa	— las k. Dźwierzchna	
	a Wielowski	1747 r. Rel. Nacl.
Dąbrowa	— las k. Łobzenicy	1767 r. Mathy, V, s. 274.
Goła Dębina	— m. Tłukowem	
	a Bługowem	1725 r. Rel. Nacl., f. 222.
Lisionki	— las k. Pruszcza	1766 r. Mathy, V, s. 852.
Witosławek	— karcz.	XVIII w. Hład., s. 248.
<i>Powiat złotowski</i>		
Annopole	— karcz.	1745 r. Krajna, s. 170, Hład., s. 247.
Cyranek	— las k. Krajenki	1767 r. Hład., s. 248.
Gostyczyny	— las k. Zakrzewa	1766 r. Goerke, s. 100.
Puszcze	— las	XVIII w. Goerke, s. 118.
Sosnowiec	— karcz.	
	k. Wiśniewki	przed 1772 r. Goerke, s. 126.

Tujkowski Gaj	— k. Brodna	1745 r. Hład., s. 250.
Zaronek	— las m. Krajenką a Zalesiem	XVIII w. Goerke, s. 137.
—	dąbrowa k. Buczka Nowego	XVIII w. Goerke, s. 77.

IV. Miejscowości pochłonięte przez las i ponownie wykarczowane

Powiat białogardzki

Bierzwnica	— op. przed 1462 r.	wz. XVI w. Berg. P. III, 1, s. 771.
Rycerzewo	— op. przed 1460 r.	wz. XVI w. Berg. P. III, 1, s. 779.

Powiat chojeński

Przyjezierze	— op. 1399 r.	wz. XVI w. G. Ost. Dr. K., s. 33.
--------------	---------------	-----------------------------------

Powiat człuchowski

Brzezie	— op. po 1337 r.	wz. ok. 1590 r. DCSL., nr 1599.
Brzeźnica	— zał. 1397 r.	wz. 1564 r. Blanke, s. 34.
Łęknia	— zał. 1354 r.	wz. 1598 r. DCSL., nr 37.
Nieżywiec	— zał. 1373 r.	wz. ok. 1620 r. Blanke, s. 137.
Pieniężnica	— op. XV w.	wz. 1590 r. DCSL., nr 29.
Rogienica	— wym. 1370 r. później zar. lasem,	DCSL., nr 94.
Starzno	— op. XV w.	wz. 1569 r. DCSL., nr 22.
Stołeczno	— lok. 1350 r.	wz. XVI w. Blanke, s. 199.
Trzyniec	— op. XV w.	wz. 1631 r. DCSL., nr 76.

Powiat gorzowski

Dzieduszyce	— op. 1399 r.	wz. XVII w. Berg. B. III, s. 367.
-------------	---------------	-----------------------------------

Powiat kartuski

Egiertowo	— os. X w.	wz. XVII w. Łęga II, s. 612. P. s. 311.
Piotrowo	— os. X w.	wz. XVII w. Łęga II, s. 612. P. s. 264.

Powiat kościerski

Kaliska	— op. ok. 1460 r.	wz. 1600 r. Schuch, s. 109.
Kłobaszyn	— op. ok. 1457 r.	wz. 1605 r. Schuch, s. 105.
Patuły	— op. ok. 1460 r.	wz. po 1591 r. Schuch, s. 111.

Powiat miasteczki

Miłocice	— zał. XIV w. op. 1414 r. wz. ok. 1550.	Rummelsburg., s. 126.
Miszewo	— zał. XIV w. op. 1414 r. wz. po 1533 r.	Rummelsburg, s. 153.
Przeradz	— zał. 1380 r. wz. po 1590 r. wz. po 1590 r.	H. Sch., nr 128, UBKL., nr 535.

Powiat nowogardzki

Kąty	— op. XV w.	wz. 1750 r. Kr. Kl., s. 109.
Krępsko	— op. XV w.	wz. 1750 r. Kr. Kl., s. 109.

Powiat pilski

Motylewo	—	wz. ok. 1550 r. SNetz., s. 128.
Niekursko	— wym. 1245 r.	wz. ok. 1600 r. SNetz., s. 163.

Powiat sępoleński

Wąwelno	— wym. 1290 r. op. XV	Hład., s. 242.
---------	-----------------------	----------------

Powiat starogardzki

Iwiczno	— op. 1453	wz. 1584 r. Vis. arch. Pomer., s. 236.
Łączek	— op. XV w.?	wz. 1754 r. Stadie, s. 308.
Skurcz	— wym. 1353 r. op. 1466 r.	wz. 1677. Stadie, s. 712.

Powiat strzelecki

Długie	— op. XIV w.	wz. 1609 r. G. Ost. Dr. K., s. 35.
Słonów	— op. 1399 r.	wz. XVI w. G. Ost. Dr. K., s. 35.

Powiat szczecinecki

Brzeźno	— X—XIII w.	wz. 1578 r. Łęga, s. 526 i Wille. s. 25.
Drawień	— zał. XIV w.?	wz. 1575 r. Wille, s. 62.
Glinki	— wzm. 1312 (KWP nr 960)	wz. XVI w. UB. Kleist, nr 438.
Linkowo	—	wz. 1563 r. Wille, s. 64.
Podgaje	— zał. XIV w.?	wz. 1579 r. Wille, s. 21.
Samborsko	— zał. XI w.?	wz. 1570 r. UB. Kleist, nr 530.
Wilczę Łaski	— gród VIII w.	wz. XVI w. Łęga, 525; Wille, s. 50.

Powiat świecki

Ropuchy	— wym. 1337 r. cz. op. 1383 r.	wz. XVIII w. Kujot, Pelp., s. 335.
Wałdowo	— wym. 1353 r. op. ok. 1460 r.	wz. XVI w. Kujot, Pelp., s. 339.

Powiat walecki

Brzeźniak	— op. po 1337 r.	wz. 1578 r. SNetz, s. 13.
Brzeźnica	— op. po 1337 r.	wz. 1577 r. Schultz, D. K., s. 234.
Dolaszewo	— op. po 1337 r.	wz. 1585 r. Schultz, D. K., s. 257.
Dzwonowo	— op. po 1337 r.	wz. po 1531 r. SNetz., s. 279.
Golin	— wym. 1245 r.	wz. 1574 r. SNetz, s. 76.
Gostomia	— op. po 1337 r.	wz. 1590 r. Schultz, D. K., s. 225.
Jabłonowo	— op. po 1337 r.	wz. 1586 r. Schultz, D. K., s. 224.
Miłkowo	— op. w XV w.	wz. przed 1631 r. SNetz, s. 144.
Sypniewo	— op. po 1337 r.	wz. 1570 r. Schultz, D. K., s. 348.
Szwecja	— op. po 1337 r.	wz. 1590 r. Schultz, D. K., s. 248.
Trzebin	— wym. 1381 r.	wz. 1557 r. SNetz, s. 242.
Załom	— wym. 1337 r.	wz. 1532 r. SNetz, s. 205.

Powiat zlotowski

- Nietohyle wym. 1405 zar. lasem Goerke, s. 111.
 k. Buntowa -- 1787 r.
 Stara Wiśniewka -- op. przed 1511 r. wz. Hład., s. 245.
 XVI w.

W XIX i XX wieku zalesiono większe odcinki w pobliżu następujących miejscowości:

- pow. białogardzki: Krepa, Kłodzino Biał., Modrolas.
 „ bytowski: Róg, Studzienica, Osława, Dąbrowa.
 „ chojnicki: Gieldon.
 „ drawski: Gronowo, Nowy Łowicz.
 „ kościerski: Grzybowo, Wygonin.
 „ koszaliński: Górawino, Lubowo.
 „ kołobrzeski: Poradz.
 „ lęborski: Dąbrówka Mała, Łowczyn.
 „ miasteczki: Trzeblino, Zielin.
 „ morski (Wejherowo): Buszkowo, Hel.
 „ nowogardzki: Błotno, Miękowo, Sikorki, Trzechel.
 „ reski: Łagiewniki, Wicimiczki.
 „ sławieński: Kościernica, Mokre, Poniki, Powidz, Rekowo, Wiewiórowo.
 „ słupski: Krzynia, Nożyno, Starnice.
 „ stargardzki: Czertyń Mielno Starg., Pełkinica.
 „ starogardzki: Kasparus, Klocek, Zdrojno.
 „ szczecinecki: Brokęcino, Ciosaniec, Sucha Szcz.
 „ świecki: Przewodnik.

Kazimierz Ślaski